

FERRUH DİNÇHAL

Doğrularım 3

Düşünmektan uyuymayanlar
ve uymaktan düşünmeyenler

ekitap.ayorum.com

Ferruh Dinçkal

Doğrularım 3

**Düşünmektan uyuyamayanlar
ve uyumaktan düşünmeyenler**

Bu kitaptaki yazılar çeşitli konularda Haziran 2023 ile Nisan 2026 tarihleri arasında ayorum.com sitesinde yayınlanan yazılarımdan oluşmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Türkiye’de farkında olmak ya da olabilmek... ..	5
Beterin beteri var!	16
Osman Hamdi Bey’i bilmeyen varsa bile herhalde Kaplumbağa Terbiyecisi’ni bilmeyen yoktur ya “Mihrap” tablosu.....	21
Düşünmektan uyuyamayanlar ve uyumaktan düşünmeyenler : Türkiye çelişkisi.....	24
25 yıllık iktidarın en büyük başarısı insanları, yaşamanın hayatta kalmak olduğuna ikna etmesi.....	32
Adalet ve Ekonomi.....	41
Zulüm Normalleştiğinde Merhamet Radikaldir.....	49
İnsan neden yazar? İçimizdeki toplumsal sorumluluğu aramak .	54
Bugünün dünyasını şekillendiren, Batı tarihinin unutulmuş isyan yılı: 1911	58
Gördüğümüze inanmayı bıraktık mı?	66
Amerikan egemenliğinin ahlakı çöküşü: Yeni Bir Barbarlık Çağı .	74

Türkiye’de farkında olmak ya da olabilmek...

09 Haziran 2023

Yaklaşık üç aydır Türkiye’deyim. Türkiye için çok özel bir dönemde burada bulunmam bana gözlemlerim için büyük bir şans tanıdı. Son siyasi olaylardan ve sonuçlarından sözetmeyeceğim. Seçim sonrası tüm televizyonlarda aynı konu, sağdan bakanlar yam da soldan bakanlar ama hep aynı konu... Tüm ülke sadece Türkiye’ye kitlenmiş. Sanki dünyada başka sorunlar yok. Olsa bile bu sorunlardan Türkiye etkilenmeyecek kafası hakim. Haberlerde dünyayı etkileyen sorunlarla ilgili bir tek haber, bilgi yok.

Peki dünyada ne gibi sorunlar var ve bunları hangi başlıklar altında toplayabiliriz?

En büyüklerinden ilk aklıma gelenler şunlar

İklim değişikliği

İklim değışikliği gezegen için büyük bir tehdit ve etkileri şimdiden tüm dünyada hissediliyor. Dünyanın ortalama sıcaklığı 19. yüzyılın sonlarından bu yana yaklaşık 1 santigrat derece arttı. Isınma son yıllarda hızlandı. Okyanusların bu ısının çoğunu emerek genişlemelerine ve deniz seviyelerinin yükselmesine neden oldu. Buzullar endişe verici bir hızla eriyor. Sıcak hava dalgaları, kuraklık, seller ve orman yangınları gibi aşırı hava olaylarının sıklığı ve yoğunluğu artıyor. Dünyanın iklimi daha değışken ve öngörülemez hale geliyor. Bu değışikliklerin gezegen, ekosistemleri ve sakinleri üzerinde önemli bir etkisi var.

İklim değışikliğinin etkileri neler olabilir?

Dünyanın dört bir yanındaki kıyı toplumlarını tehdit eden yükselen deniz seviyeleri.

Isı dalgaları, kuraklık, seller ve orman yangınları gibi daha aşırı hava olayları.

Gıda kıtlığına yol açabilecek tarımsal verimdeki değışiklikler.

Sıtma ve dang humması gibi hastalıkların yayılması.

Türlerin yok oluşu.

Kısaca, iklim değışikliği, gezegen ve üzerinde yaşayanlar için ciddi bir tehdikeye. Sera gazı emisyonlarını azaltmak ve iklim değışikliğinin etkilerini azaltmak için harekete geçmek çok önemli.

Yoksulluk

Yoksulluk dünya çapında milyarlarca insanı etkileyen önemli bir sorun. Yoksulluk içinde yaşayan insanlar genellikle yiyecek, su, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara erişemezler.

Dünya yoksulluğuna ilişkin bazı veriler: 2019'da Dünya Bankası, 689 milyon insanın günde 1,90 doların veya 2011 satın alma gücü paritesine göre günde 1,90 doların altında yaşadığını tahmin ediyor. Bu sayı, 1990'da 1,9 milyar insandı. Dünya nüfus artışına karşın, yoksulluk sınırı altında yaşayan insan sayısının azalması güzelse de aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların çoğunluğu Sahra altı Afrika ve Güney Asya'da yaşıyor olma dikkat çekici.

Yoksulluk, aşağıdaki gibi birçok nedenleri olan karmaşık bir sorun:

ekonomik eşitsizlik,

savaş ve çatışma,

doğal afetler,

ayrımcılık

eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği...

Doğru politikalar ve yatırımlarla herkesin insan gibi bir hayat yaşama fırsatına sahip olduğu bir dünya yaratılabilir.

Verilerle ilgili bazı ek ayrıntılar: Dünya Bankası'nın aşırı yoksulluk tanımı, temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan temel bir mal ve hizmet sepetinin maliyetine dayanmaktadır. Bu mal ve hizmet sepeti ülkeden ülkeye değişir, ancak genellikle yiyecek, barınak,

giyim ve sağlık hizmetlerini içerir. Dünya Bankası'nın aşırı yoksulluk tahminleri, hanehalkı anketlerine dayanmaktadır. Bu anketler, hanehalkı geliri ve tüketimi hakkında veri toplar. Dünya Bankası bu verileri günde 1,90 dolar yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların sayısını tahmin etmek için kullanıyor.

Şunu da belirtmek gerek. Dünya Bankası'nın aşırı yoksulluk tahminleri bazı belirsizliklere tabi. Bunun nedeni, hanehalkı anketlerinin her zaman mükemmel olmaması. Anket yanlılığı ve ölçüm hatası gibi şeylerden etkilenebiliyor olması ancak bu belirsizliklere rağmen, Dünya Bankası'nın aşırı yoksulluk tahminleri, yoksulluğun azaltılmasında kaydedilen ilerlemeyi ve devam eden zorlukları anlamak için değerli bir araç sağlıyor.

Savaş ve çatışma

Savaş ve çatışma, dünyayı etkileyen bir başka büyük sorun. Savaş nedeniyle milyonlarca insan evlerinden oldu ve çok daha fazlası öldü ya da yaralandı.

Bölgelere bir bakalım

Afganistan: Yaklaşık yirmi yıldır savaş hali ve çatışma içindeydi. Sonunda aşırılık yanlısı bir grup olan Taliban ülkeyi ele geçirdi. Savaş, yaygın ölüm ve yıkıma neden oldu ve milyonlarca Afgan evlerinden oldu.

Burkina Faso: Son yıllarda şiddet olaylarında artış yaşayan bir Batı Afrika ülkesidir. Şiddet, Büyük Sahra İslam Devleti (ISGS) de dahil

olmak üzere bir dizi silahlı grup tarafından işleniyor. Şiddet yüzbinlerce insanı yerinden etti ve tam bir insanlık krizine neden oldu.

Orta Afrika Cumhuriyeti: Uzun yıllardır çatışmalara saplanmış durumda. Hükümet ile Müslüman bir isyancı grup olan Seleka da dahil olmak üzere bir dizi silahlı grup arasında yaşanan çatışmalar yaygın ölüm ve yıkıma yol açtı ve milyonlarca Orta Afrikalı evlerinden oldu.

Etiyopya: Doğu Afrika'da 2020'den beri iç savaş yaşayan bir ülkedir. İç savaş, hükümet ile isyancı bir grup olan Tigray Halk Kurtuluş Cephesi (TPLF) arasındadır. Şiddet yaygın ölüm ve yıkıma neden oldu ve milyonlarca Etiyopyalı evlerinden oldu.

Libya: 2011'den beri bir iç savaş halinde. Çatışma, hükümet ile Libya'daki İslam Devleti (İŞİD) de dahil olmak üzere bir dizi silahlı grup arasında. Şiddet yaygın ölüm ve yıkıma neden oldu ve milyonlarca Libyalı evlerinden oldu.

Myanmar: (Burma olarak da bilinir) Şubat 2021'den beri askeri darbe yaşıyor. Darbe, yaygın protestolara ve şiddete yol açtı. Ordu yüzlerce insanı öldürdü ve binlerce insanı tutukladı. Çatışma bir insani krize neden oldu ve milyonlarca insan evlerinden oldu.

Somali: 20 yılı aşkın bir süredir iç savaş halinde. Çatışma, hükümet ile aşırılık yanlısı bir grup olan Eş-Şebab da dahil olmak üzere bir dizi silahlı grup arasında. Şiddet yaygın ölüm ve yıkıma neden oldu ve milyonlarca Somalili evlerinden oldu.

Güney Sudan: Doğu Afrika'da 2011 yılında Sudan'dan bağımsızlığını kazanmış bir ülkedir. Ancak ülke 2013 yılından bu yana iç savaş içinde. İç savaş hükümet ile Sudan Halk Kurtuluş Ordusu-Muhalefet arasında (SPLA-IO), asi bir grup. Şiddet yaygın ölüm ve yıkıma neden oldu ve milyonlarca Güney Sudanlı evlerinden oldu.

Suriye: Suriye, 2011'den beri bir iç savaşın içinde. Çatışma, hükümet ile Irak İslam Devleti ve Levant (ISIL) dahil olmak üzere bir dizi silahlı grup arasında. Şiddet, yaygın ölüm ve yıkıma neden oldu ve milyonlarca Suriyeli evlerinden oldu.

Rusya Ukranya: Rusya-Ukrayna savaşı, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinden sonra 24 Şubat 2022'de başlayan Rusya ile Ukrayna arasında devam eden bir savaştır. Rusya, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlarla itham edildi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) soruşturma başlattı. Savaş, milyonlarca insanın yerinden edilmesiyle Ukrayna'da insani bir krize neden oldu. Rus ordusu Ukrayna şehirlerine ve altyapısına saldırdı ve ağır kayıplar verdi. Ukrayna güçleri şiddetli bir direniş gösterdi ve savaş bir çıkmaza dönüştü. ABD ve müttefikleri Rusya'ya ağır yaptırımlar uyguluyor ve Ukrayna'ya askeri ve mali yardım sağlıyor.

Bu savaş karmaşık ve hızla gelişen bir durum. Küresel ekonomi üzerinde önemli bir etkisi oldu ve daha geniş çatışma riskini artırdı. Savaşın ne zaman biteceği belli değil, ancak Ukrayna, Rusya ve dünya üzerinde kalıcı bir etkisi olması olası.

Bunlar, bugün dünyada savaş ve çatışmanın devam ettiği bölgelerden sadece birkaçı. Bu çatışmalar, bu bölgelerde yaşayan

insanlar üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip ve küresel barış ve güvenliği tehdit etmekte.

Eşitsizlik

Eşitsizlik, dünyanın birçok yerinde büyüyen bir sorun. Zengin ve fakir arasındaki uçurumun genişlemesi, toplumsal huzursuzluk ve siyasi istikrarsızlığa, sonunda da ekonomik durgunluğa yol açarak, eşitsizliğin çözümünü daha da zorlaştırabiliyor.

Siyasi istikrarsızlık içinde, popülist liderlerin yükselişi ve demokratik kurumlara olan güvenin azalmasını sayabiliriz. Bu koşullarda, zenginlerin paralarını ekonomiye yatırmak yerine biriktirme eğiliminde olması ise ekonomik durgunluğa yol açabiliyor.

Dünyadaki eşitsizliği gösteren bazı veriler şöyle:

Dünya nüfusunun en zengin %1'i dünya servetinin yarısından fazlasına sahip.

Dünya nüfusunun en zengin %10'luk kesimi dünya servetinin %80'inden fazlasına sahiptir.

Dünya nüfusunun en fakir %50'si dünya servetinin %1'inden daha azına sahip.

Dünya eşitsizliğine ilişkin veriler, Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan gelmekte. Veriler, hanehalkı anketlerine, gelir vergisi verilerine ve servet verilerine dayanmakta. Bu veriler bazı belirsizliklere tabi, ancak dünya eşitsizliğindeki eğilimleri anlamak için değerli bir araç sağlıyor yine de.

Araştırmalar eşitsizliğin son yıllarda arttığını gösteriyor. Eşitsizlik bir dizi faktörden kaynaklanmakta:

Küreselleşmenin yükselişi ve sendikalaşmanın düşüşü.

Zenginliğin birkaç büyük şirketin elinde giderek yoğunlaşması.

Vasıflı ve vasıfsız işçilerin ücretleri arasındaki uçurumun artışı.

Eşitsizliği azaltmak için yapılabilecek bir dizi şey var, bunlar arasında şunları sayabiliriz:

Zenginlerden daha yüksek vergi almak.

Yoksullar için eğitim ve sağlığa yatırım yapmak.

Küçük işletmeleri ve girişimciliği destekleyen politikaların teşvik edilmesi.

İlerici toprak reformu politikalarını yürürlüğe koymak.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve üretime tüm toplumu katmak.

Gelişmekte olan ülkelerde altyapıya yatırım yapmak.

Elbette eşitsizlik, çözümü kolay olmayan karmaşık bir sorun. Ancak doğru politikalar ve yatırımlarla daha eşitlikçi bir dünya yaratabiliriz.

Hastalık

Hastalık, dünyayı etkileyen bir diğer önemli sorun. Her yıl milyonlarca insan önlenebilir hastalıklardan ölüyor. İşte dünyanın

dört bir yanından insanların ölmesine neden olan bazı önlenilebilir hastalıklar:

Sıtma: Ölümcül olabilen sivrisinek kaynaklı bir hastalık. Sıtmanın her yıl, çoğu beş yaşın altındaki çocuklar olmak üzere 400.000'den fazla insanı öldürdüğü tahmin edilmekte.

Tüberküloz: Vücudun herhangi bir yerine saldırabilen, ancak çoğunlukla akciğerleri etkileyen bakteriyel bir enfeksiyon. Tüberküloz tedavi edilebilir bir hastalık, ancak yine de her yıl 1,5 milyondan fazla insanın hayatına mal olan büyük bir katil.

HIV/AIDS: Bağışıklık sistemine saldıran bir virüs. HIV/AIDS güvenli seks, temiz iğneler ve tedavi ile önlenilebilir. Bununla birlikte, her yıl milyonlarca insan AIDS ile ilişkili hastalıklardan ölmekte.

İshalli hastalıklar: Bakteri, virüs veya parazitler neden olur. Genellikle kirlı su veya yiyecekler yoluyla yayılıyor. İshalli hastalıklar, beş yaşın altındaki çocuklar arasında önemli bir ölüm nedeni ve her yıl 2 milyondan fazla çocuğu öldürüyor.

Pnömoni: Zatürre, akciğerlerin bir enfeksiyonu. Genellikle bakterilerden kaynaklanıyor, ancak virüslerden veya parazitlerden de kaynaklanabilir. Pnömoni, beş yaşın altındaki çocuklar arasında önemli bir ölüm nedeni ve her yıl 1,5 milyondan fazla çocuğu öldürmekte.

Kızamık: Oldukça bulaşıcı bir viral hastalık. Pnömoni, ensefalit ve ölüm gibi ciddi komplikasyonlara neden olabilir. Kızamık

önlenebilir bir hastalık, ancak her yıl milyonlarca insan hala kızamığa yakalanmakta.

Kızamıkçık: Hamilelik sırasında enfekte olan kadınlardan doğan bebeklerde doğum kusurlarına neden olabilen viral bir hastalık. Kızamıkçık önlenebilir bir hastalık, ancak her yıl milyonlarca kadın hala kızamıkçığa yakalanmakta.

Çocuk felci: İnsanları felç edebilen viral bir hastalık. Çocuk felci önlenebilir bir hastalık, ancak hala çocuk felcinin endemik olduğu birkaç ülke var.

Bunlar, dünyanın dört bir yanından insanların ölmesine neden olan önlenebilir hastalıklardan sadece birkaçı. Aşılarla, temiz suya ve sanitasyona erişim ile bu ölümlerin çoğu önlenebilir.

Bunlar bugün dünyanın en büyük sorunlarından yalnızca birkaçı. Elbette bunların kolay çözümleri yok. Ancak, bu zorlukların üstesinden gelmenin ve herkes için daha iyi bir gelecek yaratmanın yollarını bulmak için birlikte çalışmak, bu azme sahip olmak gerekiyor.

Bu sorunları çözmeye yardımcı olmak için bir kaç önerim olacak:

Sorunlar hakkında daha fazla bilgi edinmemiz gerek.

Sorunlar hakkında ne kadar çok şey bilirsek, onları çözmek için o kadar donanımlı oluruz.

Kendimize yakın bulduğumuz topluluklara dahil olun. Topluluklara dahil olmanın ve bir fark yaratmanın birçok yolu var. Gönüllü olarak zamanımızı ayırabilir, sorunları çözmek için çalışan kuruluşlara bağışta bulunabilir veya sadece arkadaşlarımız ve ailemizle sorunlar hakkında konuşabiliriz.

Sorunları çözmeye kendini adanmış liderlere oy verelim.. Fark yaratmak için çalışan işletmeleri destekleyelim.

Dünyadaki sorunları çözmek için çalışan birçok kurum yada kuruluş var. Bu kurum ya da kuruluş destekleyerek bir fark yaratmaya yardımcı olabiliriz.

Bilgi sahibi olursak, bu konularda kafa yorarsak birlikte bir fark yaratabiliriz.

Ne dersiniz?

Beterin beteri var!

25 Mart 2024

Evrensel insanlık değerlerini kendisine yol gösterici olarak alan insanlar, Talibana Radikal İslamcı derken, Talibanı İliman İslamcı gören gruplar var... Kimler mi? Afganistan, Pakistan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan ve İran topraklarını da kapsayan bir halifelik kurmayı çalışan IŞİD-H. Adını, bugün İran, Türkmenistan ve Afganistan topraklarında bulunan tarihi Horasan (Farsça'da 'güneşin yükseldiği yer') bölgesine dayandırıyor IŞİD-H. İlk olarak 2014'te Afganistan'da ortaya çıkan grup aşırı radikal eylemler düzenlemesiyle tanınıyor.

Afganistan'da yönetimi elinde tutan Taliban hükümetiyle düşman olan IŞİD-H, radikal İslamcı Talibanı "ılımlı bir İslam" uygulamakla suçlayarak hedef alıyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) istihbarat örgütlerine göre Taliban içinden de bazı militanlar, daha radikal olan bu örgüte katılmış durumda.

Örgüt 2018 yılına kadar yeni üyelerin de katılımıyla güçlenirken, o tarihten beri militan sayısında azalma olduğu haber veriliyor. Öte yandan bölgeye dair istihbarat bilgileri toplayan ABD güvenlik birimleri, ülkeden güçlerini çektiği 2021'den beri yeni veriler elde edemediğini hatırlatıyor, dolayısıyla da örgüte dair veriler değerlendirilirken bunun dikkate alınması gerektiğini belirtiyor.

Liderinin Sanaullah Ghafar olduğu bilinen IŞİD-H, genellikle Afganistan'ın doğusunda ve İran sınırındaki Şii nüfusu hedef alan kanlı saldırılar düzenlemekte. Bu saldırılar, örgütün radikal ideolojisini yansıtan ve bölgedeki etnik ve dini çatışmaları körükleyen eylemlerdir. IŞİD-H, Taliban'ı "yeterince sert bulmayan" militanları bünyesine katarak, Taliban'ın bölgedeki uygulama (de-facto) yöneticilerine ve işbirliği yaptığı aşiretlere yönelik katliamlar yapmıştır. Ayrıca, Afganistan'da ve diğer ülkelerde, özellikle Avrupa ve ABD'de saldırılarını genişletme tehdidi oluşturmuştur.

IŞİD-H'nin hedefleri arasında, bölgesel güvenliği bozarak kendi nüfuzunu artırmak ve uluslararası terör eylemleriyle dünya çapında dikkat çekmek bulunmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda, Moskova yakınlarındaki bir konser salonuna düzenlediği ve en az 133 kişinin hayatını kaybettiği saldırı gibi, sivilleri hedef alan büyük çaplı terör eylemleri gerçekleştirmiştir.

IŞİD-H son yıllarda Afganistan ve başka ülkelerde camilerin de hedef alındığı kanlı saldırılarla gündeme geldiği gibi ABD kaynakları, sene başında İran'da düzenlenen, dört yıl önce ABD'nin öldürdüğü General Kasım Süleymani anmasındaki saldırıdan da IŞİD-H'nin sorumlu olduğunu duyurmuştu. Kirman

kentindeki söz konusu saldırıda yaklaşık 100 kişi hayatını kaybetmişti.

Örgüt aynı zamanda ABD, Afganistan'dan çekilirken yaşanan karmaşa sırasında, 26 Ağustos'ta Kabil Havalimanı'na düzenlenen kanlı intihar saldırısının da sorumlusu olarak niteleniyor. Eylül 2022'de de yine IŞİD-H Kabil'deki Rus Büyükelçiliği'ne düzenlenen intihar saldırısını üstlendiğini duyurmuştu.

Mart ayı başında da ABD güvenlik birimleri, Afganistan dışındaki temsilciliklerinin yine IŞİD-H tarafından gelecek altı ay içinde saldırıya uğrayabileceği açıklaması yapmıştı.

İki hafta önce de Rusya iç istihbaratı FSB, IŞİD-H'nin Moskova Sinagogu'na düzenlemeyi planladığı saldırıyı engellediğini duyurmuştu.

Peki IŞİD / IŞİD-H neden Rusya'yı hedef alıyor?

Moskova, 2015 yılında Suriye'de Devlet Başkanı Beşar Esad'ı muhalefete ve IŞİD'e karşı desteklemek amacıyla Suriye savaşına katıldı. Rusya o günden bu yana örgütün de hedefinde. Uzmanlar, IŞİD-H'nin son yıllarda Rusya'ya karşı daha da sert bir çizgiye geldiği değerlendirilmesinde bulunuyor.

Merkezi New York'ta bulunan Soufan Center'den Colin Clarke, "IŞİD Horasan özellikle son iki yılda Rusya'ya odaklandı ve Rusya lideri Putin'i sıklıkla hedef aldı" görüşünde.

Washington merkezli Wilson Center'den Michael Kugelman da IŞİD-H'nin Rusya'yı Müslümanlara karşı yapılan düzenli baskı rejimlerinin destekçisi olarak gördüğünü kaydediyor. İlaveten grupta eski Sovyetler Birliği'nde yer alan Tacikistan ve Özbekistan gibi bazı Orta Asya ülkelerinden militanların da bulunduğunu ve bunların Moskova yönetimine karşı düşmanlık beslediğini de hatırlatıyor. Bir Rus milletvekili de yaptığı açıklamada Moskova'daki saldırıdan kaçarken kullanıldığı belirtilen araçta militanların Tacikistan pasaportlarının bulunduğunu iddia etmişti.

IŞİD-H finansmanını nasıl sağlıyor? IŞİD-H'nin finansman kaynakları çeşitlilik göstermekte. Örgüt, başlangıçta özellikle Körfez ülkelerindeki bağışçılardan ve sempatizanlardan destek aldı. Ancak zamanla, doğrudan finansman kaynakları azalan örgüt, kendi gelirlerini yaratma yollarına yöneldi. Bunlar arasında petrol ticareti, kaçakçılık, fidye, yağma ve haraç gibi yollar bulunmakta.

IŞİD-H'nin petrol ticareti, örgütün önemli gelir kaynaklarından biri olarak bilinmekte. Petrol ticareti örgütün kontrol ettiği bölgelerden çıkarılan ham petrolün tüccarlara satılmasıyla başlar. Bu tüccarlar, petrolü küçük rafinerilere götürürler ve burada işlenen petrol ve dizel, daha sonra Suriye ve Irak'ta satılır. Fazlası ise genellikle sınır ötesine, özellikle Türkiye'ye kaçırılır. Ancak, bu ticaretin detayları ve güzergahları hakkında kesin bilgiler elde etmek zordur ve zamanla değişiklik gösterebilir.

ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mark Toner, Türkiye'nin IŞİD'den petrol aldığı iddialarını reddetmiş ve bu iddiaları destekleyecek kanıtların olmadığını belirtmiştir. Rusya'nın iddialarına göre, IŞİD kontrolündeki bölgelerden çıkarılan petrol, tankerlerle Türkiye'ye

ve ardından üçüncü bir ülkeye götürülüyor. Ancak ABD, Türkiye hükümetinin IŞİD ile petrol kaçakçılığı konusunda işbirliği yaptığı iddialarını tamamen reddetmektedir.

Bu konuda net bilgilerin olmaması ve çeşitli iddiaların varlığı, IŞİD-H'nin petrol ticaretinin karmaşık ve gizli bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Daha önce yapılan araştırmalara göre, IŞİD'in yıllık petrol gelirinin yaklaşık 500 milyon dolar civarında olduğu tahmin ediliyor. Bu geliri, örgüt kontrol ettiği bölgelerde günde 34 bin ila 40 bin varil petrol üretimi yaparak elde ediyor. Ancak bu rakamlar zamanla değişebilir. Örgütün gelir kaynakları ve miktarları hakkında kesin bilgiler her zaman mevcut değil.

Örgütün petrol ticaretinden elde ettiği gelir, onun finansal gücünü sürdürmesinde ve terör eylemlerini finanse etmesinde önemli bir rol oynamakta. Bu gelirler, aynı zamanda örgütün diğer illegal faaliyetlerini de desteklemek için kullanılmakta.

Osman Hamdi Bey'i bilmeyen varsa bile herhalde Kaplumbağa Terbiyecisi'ni bilmeyen yoktur ya "Mihrap" tablosu...

16 Mayıs 2025

En azından Ayorum okuyucuları arasında Kaplumbağa Terbiyecisi'ni bilmeyen yoktur diye başlığı düzeltsek de, ressam Osman Hamdi Bey'i kendisi meşhur Kaplumbağa Terbiyecisi tablosunun sahibi, Osmanlı döneminin en önemli sanatçılarından biri olmasının yanı sıra, aynı zamanda arkeolog, müzeci ve entelektüel bir figür olarak da dikkat çeker. Sanatındaki özgün yaklaşımı, Batı resim teknikleri ile Doğu kültürünü sentezlemesi ve dönemin toplumsal yapısına dair eleştirel bakış açısı, onun eserlerini sadece estetik değil, düşünsel bir düzlemde de anlamlı kılmaktadır. 1901 tarihli Mihrap (ya da bazı kaynaklarda La Genèse – Yaratılış) adlı tablosu, Osman Hamdi Bey'in sanatındaki en çarpıcı örneklerden biri olarak öne çıkar ve ne yazık ki pek bilinmez.

Mihrap, merkezinde sarı ve parlak bir elbise giymiş, başı açık ve göğsü kısmen açık bir kadın figürünün yer aldığı bir kompozisyonudur. Kadın figürü, bir rahlenin önünde diz çökmüş vaziyette tasvir edilmiştir. Bu rahle, İslam kültüründe Kur'an okunurken kullanılan dini bir objedir. Kadının arkasında ise mihrap yer almakta; yani bu mekân bir ibadet yeri, bir cami içi olarak yorumlanmaktadır. Kadının ayakları çevresinde ise yalnızca Kur'an değil, Zend-Avesta ve Budist metinler gibi farklı kutsal kitaplar da yer almaktadır. Bu detay, tablonun yalnızca İslam'a değil, dinler tarihine dair genel bir sembolizm içerdiğini gösterir.

Tablodaki kadın figürünün duruşu, kıyafeti ve çevresindeki unsurlar Osman Hamdi Bey'in sadece dini sembolleri değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerini de sorguladığını düşündürmektedir. Kadının mihraba sırtını dönmüş olması, geleneksel dini kurallara bir başkaldırı olarak yorumlanabilir. Açık saçları ve hamile olduğu izlenimi veren bedeni, hem bireysel hem de yaratıcı gücü temsil eder. Kadının bu şekilde resmedilmesi, dönemin Osmanlı toplumunda kadınlara dair katı normlara karşı bir duruş olarak değerlendirilebilir.

Tablodaki diğer önemli bir öge de çok dinli sembollerin bir arada bulunmasıdır. Bu, sanatçının evrensel bir hakikat arayışında olduğunu ve dini metinlerin kadın bireyi bastırmakta ortaklaştığını ima ettiğini düşündürür. Osman Hamdi Bey'in Batılılaşma sürecindeki Osmanlı toplumunda bu tür sembollerle düşünsel bir tartışma başlattığı söylenebilir.

Tablo, 1903 yılında Londra'daki Kraliyet Akademisi'nde Fransızca La Genèse (Yaratılış) adıyla sergilenmiştir. Bu, eserin uluslararası

boyutta da dikkat çektiğini gösterir. Ancak bugün tablo kayıptır. Son olarak Demirbank koleksiyonunda yer aldığı bilirse de, günümüzde nerede olduğu bilinmemektedir. Bu durum, tabloyu daha da gizemli ve araştırmaya değer kılmaktadır.

Osman Hamdi Bey'in diğer eserleri genellikle oryantalist bir tarzda olmakla birlikte, Mihrap tablosu hem figür kullanımında hem de anlam derinliğinde farklılaşmaktadır. Bu nedenle, sanatçının kariyerinde ayrıksı bir yere sahiptir.

Osman Hamdi Bey'in Mihrap tablosu, yalnızca sanatsal bir başarı değil, aynı zamanda derin sembollerle örülü bir düşünsel manifestodur. Kadın, din, birey ve özgürlük gibi temaları cesurca ele alan bu eser, sanatçının entelektüel birikiminin ve toplumsal meselelerle kurduğu bağın güçlü bir göstergesidir. Günümüzde tablonun kayıp olması, onun etrafındaki tartışmaları ve merakı daha da artırmaktadır. Mihrap, yalnızca Osman Hamdi Bey'in değil, Osmanlı resim tarihinin de en sıra dışı eserlerinden biridir.

Düşünmekten uyuyamayanlar ve uyumaktan düşünmeyenler : Türkiye çelişkisi

26 Aralık 2025

Türkiye'nin bugünkü toplumsal panoramasına baktığımızda, derin bir kutuplaşmanın sadece siyasi görüşlerde değil, zihinsel bir varoluş biçiminde de keskinleştiğini görüyoruz. Bir yanda ülkenin, ekonominin ve geleceğin yükünü omuzlarında hisseden, geceleri tavanı seyrederek çıkış yolu arayan “düşünmekten uyuyamayanlar”; diğer yanda ise olan bitene gözünü kapamayı bir hayatta kalma stratejisi haline getirmiş, konfor alanının uykusuna dalmış “uyumaktan düşünmeyenler.” Bu iki kitle arasındaki uçurum, bugünkü Türkiye'nin en büyük çelişkisidir. İşte bu iki kutbun çatışması ve Türkiye'nin bu zihinsel yarılması üzerine bir analiz. Huzursuz Zihinlerin Nöbeti: Düşünmekten Uyuyamayanlar...

Bu grup, Türkiye'nin entelektüel, ekonomik ve sosyal kaygılarını iliklerine kadar hisseden kesimi temsil eder. Onlar için uyku, bir dinlenme değil, ertelenmiş bir yüzleşmedir.

Gelecek Kaygısı ve Belirsizlik: Genç bir mühendisin "Yurt dışına gitmeli miyim yoksa burada kalıp mücadele mi etmeliyim?" sorusuyla, emekli bir memurun "Ay sonunu nasıl getireceğim?" endişesi aynı yastıkta buluşur. Belirsizlik, insan zihninin en büyük düşmanıdır. Türkiye'de yarının ne getireceğinin bilinmemesi, bu kitleyi sürekli bir "tetikte olma" haline iter.

Adalet ve Liyakat Sorgulaması: Bir sınavdan tam puan alıp mülakatta elenen gencin zihni uyuyabilir mi? Adaletin terazisinin bozulduğunu gören, liyakatin yerini sadakate bıraktığını izleyen her birey, gece olduğunda bu haksızlığın ağırlığı altında ezilir.

Enformasyon Yorgunluğu: Her sabah yeni bir krizle, yeni bir zam haberiyle veya toplumsal bir travmayla uyanmak, zihni sürekli bir savunma mekanizması geliştirmeye zorlar. Bu mekanizma ise geceleri kapanmak bilmeyen bir işlemci gibi çalışmaya devam eder.

Derin Bir Gafletin Konforu: Uyumaktan Düşünmeyenler

Madalyonun diğer yüzünde ise bilerek veya bilmeyerek derin bir uykuda olanlar vardır. Bu grup için düşünmek, huzur kaçıran bir eylemdir; bu yüzden "uyumayı", yani görmemeyi, duymamayı ve sorgulamamayı seçerler.

Rızaya Dayalı Cehalet: Bilginin bu kadar ulaşılabilir olduğu bir çağda, hakikate sırtını dönmek bilinçli bir tercihtir. "Ben siyasetle ilgilenmiyorum" ya da "Her şey olacağına varır" cümleleri, aslında zihinsel bir uykunun horultularıdır.

Yapay Gündemlerin Ninnisi: Televizyon ekranlarından akan magazinел tartışmalar, gerçek sorunların üzerini örten hamasi nutuklar bu kitlenin ninnisi olur. Gerçek enflasyon mutfakta yangın çıkarırken, onlar hayali zaferlerin rüyasını görmeyi tercih ederler.

Konfor Alanının Esareti: Değişim risklidir. Sorgulamak, sorumluluk almayı gerektirir. Uyumak ise sorumluluktan kaçmanın en kolay yoludur. Mevcut düzenin çarkları arasında kendine küçük bir yer bulanlar, çarkın geri kalanının kimi ezdiğini düşünmemek için uykularını bölmezler.

Türkiye'nin Büyük Çelişkisi: Aynı Gemide Farklı Dünyalar. Türkiye'nin bugünkü trajedisi, bu iki grubun aynı sokakta yürümesine rağmen birbirinin dilini anlamamasıdır.

Ekonomik Paradoks

Bir yanda markette iki ürün arasındaki fiyat farkını hesaplarken uykusu kaçan bir anne, diğer yanda "Ekonomi çok iyi, herkesin altında araba var" diyerek gerçeğe gözlerini kapayan bir komşu. Bu çelişki, toplumsal sözleşmenin temelinden sarsıldığını gösterir. Ortak bir "gerçeklik" zeminimiz kalmamıştır.

Sosyolojik Yabancılaşma

Düşünmekten uyuyamayanlar, toplumu ileriye taşıyacak olan "huzursuz" kesimdir. Bilim, sanat ve felsefe her zaman bu huzursuzluktan doğmuştur. Ancak Türkiye’de bu kesim "bozguncu" veya "karamsar" olarak yaftalanırken; uyuyanlar "milli ve yerli huzurun" temsilcisi olarak sunulmaktadır. Oysa uykuda olan bir toplum, uçuruma doğru gittiğini ancak yere çakıldığında fark eder.

Uyanış mı, Yoksa Toplu Bir Kabus mu?

Bir toplumun yarısı uyanık kalmak için direnirken, diğer yarısı inatla uyumaya devam ediyorsa; uyanık olanlar bir süre sonra yorgun düşer, uyuyanlar ise rüyalarından kabusla uyanırlar.

Türkiye’nin ihtiyacı olan şey, ne sadece uykusuz kalmak ne de körü körüne uyumaktır. İhtiyacımız olan; düşünceleri eyleme dönüştürecek bir berraklık ve uykudan uyandıracak bir toplumsal sarsıntıdır.

"Dünya; kötülük yapanlar yüzünden değil, olup biteni seyredip hiçbir şey yapmayanlar yüzünden tehlikeli bir yerdir."

Bu söz, Türkiye’nin "uyumaktan düşünmeyen" kesimine bir aynadır. Diğer yandan, sadece düşünmekten uyuyamayanların bu bireysel ızdırabı, toplumsal bir bilince dönüşmedikçe sadece "sessiz bir çılgılık" olarak kalacaktır.

Sonuç olarak; Türkiye bugün, uykusuzların yorgunluğu ile uyuyanların vurdumduymazlığı arasına sıkışmış durumdadır. Ancak tarih bize şunu göstermiştir ki; hiçbir uyku sonsuza kadar sürmez ve hiçbir uykusuz gece güneşin doğuşunu engelleyemez. Önemli olan, güneş doğduğunda neyle karşılaşacağımıza dair bugünden kurduğumuz hayaller ve aldığımız sorumluluklardır.

Ekonomi, özellikle de "geçim derdi" ve "gelecek inşası" ekseninde, Türkiye'deki bu zihinsel yarılmanın en somut hissedildiği alandır. Bir tarafta matematiğin soğuk gerçekliğiyle uykusu kaçanlar, diğer tarafta ise soyut bir aidiyetin huzuruyla uyuyanlar arasındaki bu ekonomik uçurumu daha derinlemesine inceleyelim.

Ekonomik Cinnet ve Toplumsal Hipnoz: Bir Türkiye Panoraması

Türkiye'de bugün ekonomi, sadece rakamların ve grafiklerin bir toplamı değildir; o, insanların karakterini, uykularını ve hayallerini belirleyen temel bir ayrıştırıcıdır. "Düşünmekten uyuyamayanlar" ile "uyumaktan düşünmeyenler" arasındaki en büyük savaş, mutfaktaki yangın ile televizyondaki pembe tablolar arasında yaşanmaktadır.

Uykusuzların Matematiği: Rakamlarla Boğuşan Zihinler
Düşünmekten uyuyamayanlar grubu için ekonomi, her gece yastığa baş koyduklarında açılan devasa bir Excel tablosu gibidir. Bu grup için uykusuzluğun birkaç temel ayağı vardır:

Liyakatsizliğin Maliyeti: Genç profesyoneller ve öğrenciler için ekonomi sadece döviz kuru demek değildir. Onlar, "Ne kadar çalışırsam çalışayım, bir yerlerde birilerinin tanıdığı olmadığım

sürece bu sistemin dışındayım" düşüncesiyle uyuyamazlar. Emegın değersizleştığı, eğitimin bir yatırım olmaktan çıkıp bir yük haline geldiği bu düzende, zihin durmaksızın bir "çıkış stratejisi" arar.

Enflasyonist Kaygı ve Yoksullaşma Korkusu: Orta sınıfın hızla eridiği Türkiye'de, dün alabildiği peyniri bugün alırken tereddüt eden bir babanın uykusu huzurlu olamaz. "Yarın daha kötü olacak" bilgisi, insan beynindeki alarm sistemlerini sürekli açık tutar. Bu kesim, sadece bugünü değil, çocuklarının yirmi yıl sonraki hayatını düşünmekten dolayı kronik bir yorgunluk içindedir.

Küresel Standartlardan Kopuş: Dünya gençliği yapay zekayı, uzay madenciliğini ve yeni nesil teknolojileri tartışırken; Türkiye'deki "uykusuz" gençlik, bir oyun konsolu alabilmek için kaç ay yemeden içmeden çalışması gerektiğini hesaplıyor. Bu vizyon daralması, zihinsel bir hapishane yaratır.

Uykudakilerin Mitolojisi: Gerçeklikten Kopuşun Konforu

Diğer yanda ise, ekonominin tüm rasyonel verilerine rağmen derin bir sükunet içinde olan "uyuyanlar" vardır. Bu kitlenin uykusu, bir tür savunma mekanizmasıdır:

Dış Güçler ve Kadercilik Ninnisi: Ekonomik başarısızlığı "küresel güçlerin bir oyunu" olarak kodladığınızda, sorumluluk almaktan ve düşünmekten kurtulursunuz. "Bizim imtihanımız bu" diyen bir zihin, enflasyon karşısında ezilse bile bunun sebebini kendi iradesi

dışında bir yerde aradığı için vicdanen rahattır. Bu rahatlık, en derin uykuların kaynağıdır.

Göreceli Refah Yanılsaması: "Eskiden bardak yoktu, şimdi herkesin elinde telefon var" argümanı, bu grubun en temel uyku ilacıdır. Teknolojik gelişmeyi bir refah göstergesi sanan bu sığ bakış açısı, temel hakların (barınma, sağlıklı beslenme, kaliteli eğitim) nasıl lüks haline geldiğini görmeyi reddeder.

Partizan Körlük: Siyaseti bir takım tutma gibi görenler için, tuttıkları tarafın hatasını kabul etmek, kendi kimliklerinden vazgeçmek gibidir. Bu yüzden, gerçekler canlarını yaksa bile uyumaya devam ederler; çünkü uyanmak, bunca zaman inandıkları her şeyin bir serap olduğunu kabul etmektir.

Sosyolojik Çatışma: Mutfaktaki yangına karşı ekrandaki bahar

Türkiye’de bugün iki farklı gerçeklik yaşanıyor. Bir evin mutfağında "Hangi ödemeyi ertelersek bu ayı çıkarırız?" diye fısıldaşılırken; yan komşunun televizyonunda "Ekonomide rekor büyüme" haberleri alkışlanıyor. Bu durum, toplumsal empatiyi tamamen yok etmektedir.

Düşünmektan uyuyamayanlar, uyuyanlara karşı derin bir öfke beslemeye başlıyor. Çünkü onların uykusu, uykusuzların yükünü daha da ağırlaştırıyor. Uyuyanlar ise uykusuzları "felaket tellalı" veya "şükürsüz" olarak görüyor. Oysa ekonomi, şükürle değil akılla, matematikle ve üretimle yönetilir.

Sonuç: Büyük Uyanışın Bedeli

Tarihsel süreçte hiçbir toplum, gerçeklerden bu kadar kopuk iki kutup arasında uzun süre dengede kalamaz. "Uyumaktan düşünmeyenlerin" konforlu uykusu, bir gün ekonominin o sert tokatıyla mutlaka bölünecektir. Ancak korkulan odur ki; o gün geldiğinde, "düşünmekten uyuyamayanlar" da artık o toplumu ayağa kaldıracak dermanı kendilerinde bulamayabilirler.

Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kurtuluşu, uykusuzların kaygısını eyleme dönüştürmesinden ve uyuyanların o sahte rüyadan başlarını kaldırmasından geçiyor. Zira karanlık ne kadar yoğun olursa olsun, uyanık olanların birleşen ışığı her zaman sabahı getirmeye yetecektir. Soru şudur: Sabah olduğunda elimizde yıkıntılardan başka bir şey kalmış olacak mı?

25 yıllık iktidarın en büyük başarısı insanları, yaşamının hayatta kalmak olduğuna ikna etmesi...

29 Aralık 2025

Başlık çok katmanlı sosyolojik bir gerçekliğe parmak basıyor. (*) Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi üzerinden bakarsak, Türkiye'de geniş bir kitlenin piramidin en alt basamağındaki fizyolojik ihtiyaçlar olan yemek, barınma ve uykuya hapsedildiği; bunun da bir "şükür noktası" hâline getirildiği görülüyor. Gelişmiş ülkelerdeki "insanca yaşam" (decent living | insana yakışır bir yaşam) kavramı ile Türkiye'deki mevcut "hayatta kalma" (survival | sağ kalma) modu arasındaki farkları birkaç temel başlıkta karşılaştırabiliriz...

Sosyal Güven ve Gelecek Kaygısı

Gelişmiş ülkelerde “Yarın ne olacağım?” sorusu günümüzün bir sorunu olsa da bir kabus değildir. İşsiz kalsanız bile devletin sağladığı sosyal yardım ağı sizi evsiz kalmaktan veya açlıktan korur. İnsanca yaşam, sadece bugünü değil, yarını da güvence altında hissetmektir.

Günümüzde Türkiye’de hayat bir “sırat köprüsü” gibidir. İşini kaybetmek sadece gelirden olmak değil; sağlık hizmetine erişememek, kirayı ödeyememek ve hızla sosyal dışlanmaya maruz kalmak demektir. Bu yüzden insanlar “en azından bir işim var” diyerek her türlü zorluğa razı edilir.

Zaman Refahı ve Hobiler

Gelişmiş ülkelerde çalışmak yaşamın merkezinde değil, yaşamı finanse eden bir araçtır. Haftalık 35–40 saatlik çalışma düzeni; kişiye spor, bireysel gelişim, sanat, seyahat ve ailesiyle vakit geçirme imkânı tanır. Hobiler bir “lüks” değil, zihinsel sağlık için bir gerekliliktir.

Türkiye’de ise mesai kavramı belirsizdir. İnsanlar sadece karnını doyurabilmek için günde 10–12 saat çalışmak zorunda kalır. Eve yorgun argın dönen birinin “kendini gerçekleştirme” veya bir hobi edinmesi fiziksel olarak imkânsız hâle gelir. Yaşam, “iş ve uyku” döngüsüne sıkışır.

Satın Alma Gücü ve Kalite Standardı

Gelişmiş ülkelerde beslenme, sadece karnın doyması değil; protein, vitamin ve taze, sağlıklı gıdaya erişimdir. Bir asgari ücretli, teknolojik ürünlere (telefon, bilgisayar) veya bir otomobile birkaç aylık birikimiyle ulaşabilir.

Türkiye’de ise beslenme büyük oranda karbonhidrat odaklıdır (ekmek, makarna). Et ve süt ürünleri lüks kategorisine girmiştir. Bir telefon veya bilgisayar almak için aylarca; bir ev veya araba içinse bir ömür çalışmak gerekir. Bu durum, insanları temel ihtiyaçlara ulaştığında kendini “başarılı” hissetmeye iter.

Kültürel ve Entelektüel Hareketlilik

Gelişmiş ülkelerde tiyatroya gitmek, yılda bir kez yurt dışı tatili yapmak veya yeni çıkan kitapları takip etmek orta sınıfın standart rutinedir.

Türkiye’de ise bu faaliyetler “zengin işi” olarak görülmeye başlanmıştır. “Karnın doyuyor ya, daha ne istiyorsun?” söylemi, insanın entelektüel ve ruhsal ihtiyaçlarını yok sayan bir baskı aracına dönüşmüştür.

Tatil: Onlarda bir hak (yurt dışı / yurt içi), bizde memlekete gitmek veya hayal kurmak

Gıda: Onlarda kaliteli ve dengeli beslenme, bizde kalori odaklı ucuz gıdaya erişebilmek

Eğitim: Onlarda fırsat eşitliği ve nitelik, bizde diploma odaklı ve ekonomik yük

Psikoloji: Onlarda gelecekte umutlu olma, bizde sürekli bir “beka” ve kaygı hâli

Gelişmiş ülkelerde devletin görevi vatandaşına “onurlu bir yaşam kalitesi” sunmaktır. Türkiye’de ise başarı kriteri “muhtaç etmemek” seviyesine indirilmiş durumdadır. Bu, vatandaşın çıtasını aşağı çekerek yönetmeyi kolaylaştıran politik bir stratejidir. İnsanlar sadece “hayatta kaldıkları” için minnettar hissettirildiklerinde, hak ettikleri “kaliteli yaşamı” talep etmeyi unutur.

Şimdi gelin, ülkemizde bu tablonun değişmesi için neler yapılması gerektiğine bakalım.

Ekonomi, adalet ve eğitim birbirinden ayrılmaz bir sacayağıdır. Ancak Türkiye’nin mevcut durumunda bu döngüyü kırmak için bir “öncelik sıralaması” ve “etki analizi” yaparsak şöyle bir tablo ortaya çıkar:

Hukuk ve Adalet: Sistemin Kilidi

Birçok kişi ekonominin en öncelikli konu olduğunu düşünse de aslında adalet her şeyin temelidir. Gelişmiş ülkelerde “insanca yaşamın” garantisi kurumlar olup kişiler değildir.

Neden Öncelikli?

Hukukun üstünlüğünün olmadığı bir yere ne yabancı yatırımcı gelir ne de yerli sermaye güvende hisseder. Sermaye kaçıışı durmadan ekonomi düzelmez.

İnsanca Yaşama Etkisi:

Adalet sadece adalet sarayları ve mahkeme salonları değildir; işe alımda liyakat, ihalede şeffaflık ve hak ararken eşitlik demektir. Torpilin bittiği yerde “çalışırsam karşılığını alırım” inancı başlar. Bu da insanları “karın tokluğuna şükretme” pasifliğinden çıkarıp hakkını arayan bireylere dönüştürür.

Ekonomi: Hayatta Kalma Modundan Çıkış

Adaletle tesis edilen güven ortamından sonra ekonominin sadece “büyümesi” değil, “bölüşülmesi” gerekir.

Üretim Ekonomisi:

İnşaat odaklı, tüketime dayalı modelden; teknoloji ve katma değer

üreten bir modele geçilmedikçe asgari ücret her zaman açlık sınırında kalacaktır.

Alım Gücü ve Vergi Adaleti:

Türkiye’de dolaylı vergilerin (KDV, ÖTV) yüksekliği, yoksulun zenginden daha fazla vergi yükü taşımasına neden olmaktadır. İnsanca yaşam için temel ihtiyaçlar üzerindeki vergi yükünün azaltılması ve gelire göre vergilendirme şarttır.

Etki:

İnsanlar bir iPhone ya da bir akşam yemeği için aylarını feda etmek zorunda kalmadığında, “karın tokluğu” bir başarı kriteri olmaktan çıkar.

Eğitim: Zihinsel Devrim ve Uzun Vade

Eğitim, bu kısır döngünün kalıcı olarak kırıldığı yerdir. Mevcut sistem, insanları “itaatkâr iş gücü” olarak yetiştirmeye odaklanmış durumdadır.

Eleştirel Düşünce:

İnsanca yaşamı talep etmek için önce buna hakkı olduğuna inanmak gerekir. Eğitim sistemi bireye sadece meslek değil;

“vatandaşlık bilinci”, “toplumsal sorumluluk” ve “sorgulama yetisi” kazandırmalıdır.

Beceri Dönüşümü:

Dünya yapay zekâyı konuşurken, ezberci bir eğitimle sadece “ucuz iş gücü” olunur. Bu da düşük ücret sarmalını besler ve patent sahiplerinin, iş garantisi olmayan kölelerini oluşturur.

Etki:

Eğitimli birey, kendisine sunulan “sadece barınma ve yemek” teklifini bir hakaret olarak görür ve daha fazlasını (sanat, bilim, özgürlük) talep eder.

Kısaca, ülkemizde “Değişim”i başarmak için etkilere bakarak bir öncelik sıralaması yapabiliriz.

Adım [Adalet]: Güven ve liyakat tesisi – Beyin ve sermaye göçü durur, yatırım başlar.

Adım [Ekonomi]: Adil dağılım ve üretim – Alım gücü artar, “hayatta kalma” kaygısı biter.

Adım [Eğitim]: Nitelik ve bilinç – Toplum “tebaa” olmaktan “birey” olmaya geçer.

Türkiye'deki mevcut durumun en büyük engeli "öğrenilmiş çaresizliktir". İnsanlar daha iyisini görmedikçe ya da buna erişemeyeceklerine inandırıldıkça, mevcut kısıntılarla yetinmeyi bir erdem sanırlar.

Gerçek bir iyileşme için önce adaletle korku iklimi dağıtılmalı; ardından ekonomiyle refah tabana yayılmalı ve eğitimle bu refahı koruyacak bilinçli nesiller yetiştirilmelidir.

Siz ne dersiniz?

Dip Not:

(*) Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi, insan motivasyonunu açıklayan bir piramit modelidir ve temelden başlayarak beş katmandan oluşur: Fizyolojik ihtiyaçlar (beslenme, barınma), güvenlik ihtiyaçları (fiziksel güvenlik, iş), sosyal ihtiyaçlar (ait olma, sevgi), saygınlık ihtiyaçları (özsaygı, başarı, başkalarından saygı) ve en üstte yer alan kendini gerçekleştirme (potansiyeli gerçekleştirme, yaratıcılık). Maslow'a göre alt seviyedeki temel ihtiyaçlar karşılanmadan üst seviyedeki ihtiyaçlar önem kazanmaz; ihtiyaçlar sırayla tatmin edilir ve insanı daha üst basamaklara doğru motive eder.

İhtiyaç Katmanları (Piramidin Seviyeleri)

Fizyolojik İhtiyaçlar (En Temel): Hayatta kalmak için zorunlu olan ihtiyaçlar; yiyecek, su, uyku, nefes alma, barınma ve sağlıklı metabolizma gibi.

Güvenlik İhtiyaçları: Kişisel güvenlik, sağlık, iş güvencesi, kaynak güvenliği ve mülkiyet gibi emniyet ve istikrar arzusu.

Sosyal İhtiyaçlar (Ait Olma ve Sevgi): Arkadaşlık, aile, sosyal gruplara dâhil olma, sevgi ve kabul görme.

Saygınlık İhtiyaçları (Esteem): Kendine saygı, başarı, özgüven, başkalarından saygı ve statü.

Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı (En Üst Düzey): Bireyin potansiyelini tam olarak gerçekleştirmesi, yaratıcı olması, problem çözmesi ve erdemli olması durumu; sürekli gelişim ve kendini aşma isteği.

Teorinin Ana Fikri

Hiyerarşik Sıra: Bir üst seviyedeki ihtiyaçlar, alt seviyedeki ihtiyaçlar büyük ölçüde tatmin edildiğinde ortaya çıkar.

Motivasyon Kaynağı: Tatmin edilmemiş ihtiyaçlar insanı motive eder. Bir ihtiyaç karşılandığında, artık baskın ihtiyaç olmaktan çıkar ve bir sonraki ihtiyaç öne çıkar.

İçsel Motivasyon: Özellikle üst düzey ihtiyaçlar (sosyal, saygınlık, kendini gerçekleştirme) içsel olarak karşılanırken, temel ihtiyaçlar (fizyolojik, güvenlik) dışsal kaynaklarla karşılanabilir.

Adalet ve Ekonomi

01 Ocak 2026

Hukuk ve ekonomi arasındaki ilişki, "kum üzerine mi yoksa kaya üzerine mi inşaat yapıldığı" sorusuna benzer. Hukuk, bir ekonominin altyapısını (kaya) oluşturur. Adaletle olan güven azaldığında, ekonomik göstergeler de doğrudan sarsılır. Türkiye'de adalet sistemi ve bu sisteme duyulan güven, hem yerel kamuoyu araştırmalarında hem de uluslararası endekslerde son yılların en çok tartışılan konuları arasında yer alıyor. Mevcut durumu rakamlar ve küresel kıyaslamalarla inceleyelim.

Türkiye'de Toplumun Adaletle Güveni:

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve çeşitli bağımsız araştırma şirketlerinin (Panorama, Metropoll vb.) verileri, yargıya olan güvende belirgin bir düşüşe işaret ediyor.

Güncel güven oranlarına baktığımızda 2024-2025 dönemine ait veriler, yargıya güvenin %20 ile %30 bandına kadar gerilediğini gösteriyor. Örneğin, Panorama Araştırma'nın 2025 verilerine göre her 10 vatandaştan sadece 2,7'si yargıya tam güven duyuyor. Adil uygulama algısı ise TÜİK verilerine göre, "yasaların herkese adil uygulandığını" düşünmeyenlerin oranı 2024'te yaklaşık %46,4 seviyesine çıkarak son 10 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Vatandaşların adalete güvenmemesinin arkasındaki başlıca sebepler; yargının siyasallaşması, uzun süren dava süreçleri ve "kişiye göre hukuk" uygulandığı algısı.

Küresel Kıyaslama: Hukukun Üstünlüğü Endeksi

Dünya Adalet Projesi (World Justice Project - WJP) tarafından her yıl yayınlanan "Hukukun Üstünlüğü Endeksi", ülkeleri hükümet yetkilerinin sınırlandırılması, yolsuzluk, temel haklar ve yargı bağımsızlığı gibi kriterlerle puanlar.

Türkiye'nin mevcut durumu (2024-2025): Sıralamada Türkiye, 142 ülke arasında 117. ile 118. sıralarda yer almakta.

Bölgesel durum ise "Doğu Avrupa ve Orta Asya" grubundaki 15 ülke arasında Türkiye 14. sırada yani sonuncu veya sondan ikinci olarak yer alıyor. Rusya ve Belarus gibi ülkelerle benzer kategoride değerlendiriliyor.

Türkiye'nin en düşük puan aldığı alanlar "Hükümet Yetkilerinin Sınırlandırılması" ve "Temel Haklar".

Türkiye ile "En Adil" ülkeler arasındaki farklar neler?

Dünyanın en adil kabul edilen ülkeleri genellikle İskandinav ülkeleri (Danimarka, Norveç, Finlandiya). Türkiye ile bu ülkeler arasındaki temel farklar şunlar:

1. Yargı Bağımsızlığı: Onlarda yargı, yürütmeden tamamen bağımsızdır; siyasi baskı hissedilmez. Bizde yargı mekanizmasının yürütmenin etkisi altında olduğu algısı yüksektir.
2. Yolsuzluk: Onlarda yolsuzluk oranları dünyanın en düşüğüdür; "şeffaflık" esastır. Bizde yolsuzlukla mücadele mekanizmaları endekslerde zayıf not almaktadır.
3. Temel Haklar: Onlarda ifade özgürlüğü ve toplanma hakkı anayasal güvence altındadır. Bizde temel haklar alanında ciddi kısıtlamalar ve ihlal kararları (AİHM vb.) mevcuttur.
4. Erişilebilirlik: Onlarda adalet hızlı, ucuz ve herkes için eşit mesafededir. Bizde dava süreçleri çok uzun (ortalama 2-4 yıl) ve maliyetlidir.

Özetlersek, en adil ülkelerde hukuk "güçlünün yasası" değil, "yasaların gücü" olarak işler. Bu ülkelerde bir bakan veya başbakanın bile hukuk önünde sıradan bir vatandaşla aynı muameleyi göreceğine dair toplumsal bir mutabakat vardır. Türkiye'de ise "güçler ayrılığı" ilkesinin ortadan kalkışı ile, hukuğa güven ortadan kalkmıştır.

Mülkiyet Hakları ve Yargı Süreçleri

Türkiye'deki adalete olan güven kaybı sadece siyasi davalarla sınırlı değil; günlük hayatı etkileyen ticari ve sivil hukuk alanında da ciddi tıkanıklıklar yaşanıyor.

Mülkiyet hakları ve yargı süreçlerinin hızına bir bakalım isterseniz.

1. Mülkiyet hakları ve yatırım güvenliği :

Uluslararası yatırımcıların ve yerel iş dünyasının en çok baktığı kriter "Hukuki Öngörülebilirlik"tir.

Türkiye, Mülkiyet Hakları Endeksi'nde (Property Rights Index) son yıllarda gerileme yaşamaktadır. Kamulaştırma kararları, imar değişiklikleri ve ticari uyuşmazlıklarda mahkemelerin tarafsızlığına dair endişeler, doğrudan yabancı yatırımların (FDI) azalmasında kritik bir rol oynamaktadır. Danimarka gibi ülkelerde, mülkiyet hakkı devlet karşısında "kutsal" kabul edilirken; Türkiye'de hukuki güvencelerin değişkenlik göstermesi güveni zayıflatmaktadır.

2. Yargılama süreleri ve verimlilik :

Türkiye ile gelişmiş hukuk sistemleri arasındaki en büyük uçurumlardan biri "makul sürede yargılanma" ilkesidir. Adalet Bakanlığı verilerine göre, bir hukuk davasının sonuçlanması (ilk derece mahkemesi + istinaf + Yargıtay) ortalama 3 ila 5 yıl

sürebiliyor. Avrupa Konseyi (CEPEJ) raporlarına göre, Almanya veya Avusturya gibi ülkelerde benzer davalar genellikle 1 yılın altında sonuçlanmaktadır. "Geciken adalet, adalet değildir" ilkesi Türkiye'de işlemediği gibi, yapısal bir soruna dönüşmüştür.

Güvenin tekrar inşa etmek için atılması gereken adımlar nedir?

Uluslararası raporlar (AB İlerleme Raporları, WJP) Türkiye için şu iyileştirmeleri önermektedir:

- Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yürütmeden (hükümetten) tamamen bağımsız, liyakat esaslı bir yapıya kavuşturulması.
- Hakim ve savcı alımlarında mülakat sisteminin şeffaflaştırılması ve siyasi aidiyetin önüne geçilmesi. AİHM ve Anayasa mahkemesi kararları...
- Üst mahkeme kararlarının yerel mahkemelerce uygulanmasının zorunlu hale getirilmesi (Hukuk devleti ilkesinin gereği).
- İhtisas mahkemelerinin (Bilişim, Fikri Mülkiyet vb.) sayısının artırılarak dosya yükünün hafifletilmesi.

***

Yazının başında, hukuk ve ekonomi arasındaki ilişki, "kum üzerine mi yoksa kaya üzerine mi inşaat yapıldığı" sorusuna benzer demiştim. Gelim şimdi bu ilişkiyi Türkiye özelinde ve küresel ölçekte inceleyelim. Kısaca üç ana başlıkta toplayabiliriz:

1. Yabancı Yatırımcı ve "Risk Primi"

Bir yabancı yatırımcı Türkiye'ye fabrika kurmak veya sermaye getirmek istediğinde ilk baktığı şey, bir sorun yaşadığında bağımsız bir mahkemede hakkını arayıp arayamayacağıdır.

Hukukun üstünlüğü endekslerinde gerileyen ülkelerde, uzun vadeli yatırımlar (fabrika, teknoloji transferi) azalır; bunun yerine "sıcak para" dediğimiz, risk anında ülkeyi terk edebilecek kısa vadeli yatırımlar gelir.

Hukuki güvencenin azalması, ülkenin borçlanma maliyetini artırır. Hukuk sistemi zayıf olan ülkeler, uluslararası piyasalardan daha yüksek faizle borçlanmak zorunda kalır.

2. Kişi Başı Milli Gelir ve "Orta Gelir Tuzağı"

Dünya genelindeki veriler, hukukun üstünlüğü ile refah düzeyi arasında %80'in üzerinde bir pozitif ilinti olduğunu göstermektedir.

Hukukun üstünlüğü endeksinde ilk 10'da yer alan ülkelerin (Danimarka, Norveç, İsviçre vb.) ortalama kişi başı geliri 50.000\$ üzerindeyken; endeksin son sıralarındaki ülkelerde bu rakam genellikle 5.000\$ - 10.000\$ bandında sıkışıp kalır.

Türkiye, 2013-2014 yıllarında 12.000\$ barajını zorlarken, hukuki göstergelerdeki düşüşle birlikte "Orta Gelir Tuzağı"na düşmüştür.

2025 projeksiyonları milli gelirden bir toparlanma (1,5 trilyon dolar toplam hacim) gösterse de, hukuki reformların eksikliği bu büyümenin tabana yayılmasını ve "nitelikli" kalmasını zorlaştırmaktadır.

3. Beyin göçü ve insan sermaye kaybı

Adaletin olmadığı veya fırsat eşitliğinin zedelendiği bir ortamda, en büyük ekonomik kayıp "insan kaynağı"dır. Türkiye'nin nitelikli iş gücü olan, en iyi eğitilmiş gençler (yazılımcılar, doktorlar, mühendisler), kendilerini hukuk karşısında güvende hissetmedikleri ve liyakatin işlemediğini düşündükleri için yurt dışına gitmektedir.

Fikri mülkiyet haklarının (buluşlar, telifler) güçlüce korunmadığı bir ülkede kimse yeni bir teknoloji geliştirmek için büyük riskler almaz. Bu da ekonomiyi "teknoloji üreten" değil, "taklit eden" veya "fason üretim yapan" bir modelde hapseder.

Sonuçta hukuk zayıflarsa ekonomide neler yaşanır?

Enflasyon: Hukuk varsa öngörülebilir ve kontrol altındadır. Hukuk zayıfsa kurumsal bağımsızlık (Merkez Bankası) zayıfladığı için yüksektir.

İşsizlik: Hukuk varsa yeni yatırımlarla azalır. Hukuk zayıfsa yatırım azaldığı için yapısal olarak yüksek kalır.

Gelir Dağılımı: Hukuk varsa daha adildir; sosyal hukuk devleti baskındır. Hukuk zayıfsa kaynaklar belirli gruplarda toplanır; uçurum artar.

Liyakat: Hukuk varsa en yetenekli olanlar yükselir, verimlilik artar. Hukuk zayıfsa "Tanıdığı olan" yükselir, verimlilik düşer.

Gördüğünüz gibi, nerede yanlış yaptığımız, durumu düzeltmek için yapmamız gerekenler çok açık. Ama belki de asıl sorun bunları yapacak irade ve o iradenin iktidara gelebilmesi için gerekenlerdir.

Zulüm Normalleştiğinde Merhamet Radikaldir...

02 Ocak 2026

Zulüm sistematik hale gelip toplumun dokusuna işlediğinde, insanlar artık adaletsizliği "hayatın gerçeği" veya "düzenin bir parçası" olarak görmeye başlarlar ve toplumda normalleşir. Bu noktadan sonra sergilenen her türlü insani duruş, bir sapma gibi algılanır. Yani, kötülük sıradanlaştığında, sağduyu ve vicdan artık "norm" olmaktan çıkar. Birine karşılıksız yardım etmek veya bir haksızlığa ses çıkarmak; korkaklık, saflık ya da düzene karşı bir tehdit olarak görülür ve buna algının kayması denir.

Zulüm üzerine kurulu sistemler, korkuyla beslenir. Merhamet ise korkuyu kıran bir güçtür. Bu yüzden, zalim bir düzende merhamet göstermek sadece ahlaki bir seçim değil, aynı zamanda politik bir başkaldırıya dönüşür. İşte bu yüzden "radikal" damgası yer; çünkü mevcut statükoyu temelinden sarsar ve merhamet "Tehlikeli" görülür.

İnsanlar uzun süre karanlıkta kaldıklarında, ışık gözlerini yakar. Merhamet de böyledir; bencilliğin ve acımasızlığın standart kabul edildiği bir toplumda, karşılıksız bir iyilikle karşılaşan insanlar şüpheye düşer: "Acaba bir çıkarı mı var?" veya "Neden bu kadar aykırı davranıyor?" diye sorarlar. İyiliğe yabancılaşmış toplumlarda bu kaçınılmazdır.

"Kötülüğün en büyük zaferi, iyi insanların hiçbir şey yapmaması değil; iyiliğin kendisinin bir 'anormallik' olarak görülmeye başlanmasıdır."

Bu söz, aslında bize bir ayna tutuyor. Eğer bugün nezaket, dürüstlük veya vicdan size "aşırı" ya da "imkansız" görünmeye başladıysa, içinde bulunduğumuz iklimin ne kadar sertleştiğini fark etmemiz gerekiyor. Merhameti ve vicdanı tekrar "normal" kılmak için büyük devrimlere değil, küçük-direnışlere ihtiyacımız var. Zulmün kanıksandığı bir yerde, en küçük insani eylem bile sistemdeki bir çatlaktır.

İşte bu "radikal" görünen merhameti günlük hayata indirmek için ilk akla gelen, hemen yapabileceğimiz somut adımlar çok önemli.

"Bana Dokunmayan Yılan" mantığını reddetmek. Zulüm, toplumun atomize olmasından (parçalanmasından) beslenir. Başkasının acısına bakmak ve "Bu benim meselem değil" demek yerine, o acıyı tanımak empati kurmak en büyük adımdır. Yanınızda birine haksızlık yapıldığında (iş yerinde, otobüste, sokakta) sadece orada durmak ve "Bunu görüyorum, bu yanlış" demek bile o haksızlığın normalleşmesini engeller.

Önceliklerden biri de dili iyileştirmektir. Zulüm önce dilde başlar; ötekileştirici, aşağılayıcı ve sert bir dil şiddeti meşrulaştırır. Nefret söylemine katılmamak, bir grup insanı toptan suçlamamak ve nezaketi bir "zayıflık" değil, bir irade göstergesi olarak kullanmak.

Hiçbir geri dönüş beklemeden bir canlıya (bir hayvana, bir yabancıya, bir komşuya) yardım etmek. Merhametin radikal görünmesinin sebebi, her şeyi bir çıkar ilişkisine bağlama alışkanlığıdır. Küçük ve karşılıksız iyiliklerin sürekliliği bu ön yargıyı yıkmak için atılan ilk adımlar olacaktır. Bu, çevrenizdeki insanlara "Hala karşılıksız bir şeyler yapılabiliyor" mesajını vererek onlardaki kötülük beklentisi ve alışkanlığını kırar.

Acıyı yaşayanın yanında durmak, ona "Yalnız değilsin" hissini vermek merhametin en saf halidir. Zulmün en büyük silahı unutturmaktır. Haksızlıklara şahitlik etmek ve unutmamak yada unutturmamak... Mağdur edilmiş birinin elini tutmak, onun hikayesini dinlemek. Bazen sadece dinlemek bile en radikal iyileştirme yöntemidir.

İyilik ve sevgi bulaşıcıdır... Psikolojide "Moral Elevation" (Ahlaki Yükselme) denilen bir kavram vardır. İnsanlar, birinin gerçekten erdemli ve merhametli bir davranış sergilediğine şahit olduklarında, kendileri de iyilik yapmaya daha meyilli hale gelirler. Yani siz "radikal" bir merhamet gösterdiğinizde, aslında başkalarına da bu yolu açmış olursunuz.

***

Merhameti bir duygu olmaktan çıkarıp bir eyleme dönüştürmek, karanlık bir odada kibrit çakmak gibidir. Merhamet eylemi, sadece acılamak değil, o acıyı dindirmek için sorumluluk almaktır. Zulmün sıradanlaştığı bir dünyada uygulayabileceğiniz, iyileştirici bazı merhamet eylemi modelleri şunlar olabilir:

Görünmeyeni Görme Eylemi (Farkındalık)

Modern dünya, bazı insanları ve acıları "görünmez" kılar. Sokaktaki kağıt toplayıcısı, temizlik görevlisi ya da kalabalık içinde yalnız kalmış bir yaşlı... Onlarla göz teması kurmak, içten bir "kolay gelsin" demek veya isimlerini öğrenmek. Bu, karşıdaki kişiye "Sen bir nesne değil, bir insansın" mesajı verir. Bu, onur iadesidir.

"Adil Paylaşım" Eylemi (Fedakarlık)

Merhamet, elimizdeki fazlalığı değil, bazen ihtiyacımız olanı bölüştürmektir. Sadece para vermek değil; zamanını, bilgisini veya moralini paylaşmak. Birine iş ararken referans olmak, bir öğrenciye karşılıksız ders çalıştırmak veya yorgun birine sırasını vermek.

Savunmasız Olanın Sesi Olma (Adalet)

Merhamet bazen sessiz kalmamaktır. Kendi çıkarlarımızı riske atarak başkasını korumaktır. Ofiste mobbinge uğrayan bir arkadaşının yanında durmak, okulda dışlanan bir çocuğu oyun grubuna dahil etmek ya da sokaktaki bir hayvana uygulanan

şiddete müdahale etmek. Zalim karşısında dik durmak, mazlum için en büyük merhamet eylemidir.

Bağışlama Eylemi (İçsel Özgürlük)

Bu, eylemlerin en zorudur. Haklı olduğunuz halde, öfkenin zincirini kırmak için bağışlamayı seçmek. Size hata yapmış ama pişman olmuş birine nefretle değil, ders verici bir şefkatle yaklaşmak. Bu, şiddet döngüsünü durduran en önemli belkide tek şeydir.

Merhamet eyleminin 3 altın kuralı vardır.

Gizlilik: Mümkünse sağ elin verdiğini sol el görmesin. Karşı tarafın onurunu korumak gerekir.

Süreklilik: Bir defalık değil, alışkanlık haline getirmek. Böylece iyilik normalleştirilir.

Ayırım gözetmemek: Sadece "bizden" olana değil, herkese. Amaç insanlık onurunu evrensel kılmaktır.

Unutmayın, merhamet bir zayıflık değil, ego üzerindeki en büyük zaferdir.

İnsan neden yazar? İçimizdeki toplumsal sorumluluğu aramak

07 Ocak 2026

Yazmak, mürekkebin kağıtla buluşması ya da kağıda dökülen sözcükler değildir; insanın varoluşsal bir haykırışı, yaşadığı zamana tanıklığı, zamanın ve mekanın ötesine geçme çabasıdır. Yazmak insanın kendi iç dünyasından dış dünyaya kurduğu en sağlam köprüdür. Yazma eyleminin bireysel bir eylemden ziyade, insanlığın ortak mirasına eklenen bir halka olduğunu, altında toplumsal sorumluluk duygusunun ve "tanıklık etme" arzusunun yattığını söyleyebiliriz.

İnsanın neden yazdığına dair bu derin yolculuğu şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

Birincisi ölümsüzlük arayışı ve iz bırakma isteğidir. İnsan, geçici olduğunun bilincinde olan tek canlıdır. Bu farkındalık, onu kendisinden sonrakilere bir "iz" bırakmaya iter. Yazmak, biyolojik ölümün ardından düşüncelerin yaşamaya devam etmesini sağlayan bir tür "ruhsal gen aktarımıdır." Yazılan her satır, yazarı şimdiki zamandan koparıp "her zaman"a taşır.

"Buradaydım, bunları hissettim ve bu dünyadan geçtim" demenin sorumluluk yüklü en zarif yoludur.

Yazmak, her ne kadar yalnız yapılan bir eylem gibi görünse de, aslında kalabalık bir masada oturmaktır. Hiç tanımadığımız bir okurla, yıllar sonra aynı duyguda buluşma ihtimali, yazmanın toplumsal boyutunu oluşturur. Zihnimiz, içine doğduğumuz kültür, okuduğumuz kitaplar ve duyduğumuz seslerle doludur. Yazarken aslında içimizdeki bu "toplumsal sesleri" yeniden düzenler ve dışarıya yansıtırız. Ayrıca kurulan empati köprüsü ile bir başkasının acısını veya sevincini kağıda dökmek, toplumsal yalnızlığı kırmanın en iyi yoludur. Yazılan her metin, toplumun ortak hafızasına eklenen bir tuğladır.

Unutulmaya yüz tutan acıları veya örtbas edilen gerçekleri gün yüzünde tutmak, yazarın en büyük sorumluluklarından biridir.

Yaşanan olaylar ancak sözcüklere döküldüğünde bir "hikayeye" dönüşür. Zihnimiz sürekli akan, düzensiz ve bazen yıkıcı olan bir karmaşık düşünce bulutudur. Yazmak, bu karmaşayı bir düzene sokma, anlamlandırma çabasıdır.

İnsan, yazarak içindeki fırtınaları dindirir ve toplumsal normlar içinde söyleyemediği "hakikati" geleceğe emanet eder.

Yazarlar, toplumun vicdanı ve hafızasıdır. "İçimizdeki toplumsal sorumluluk" güdüsü ile bireyin deneyimlerinin toplu bilince eklenmesidir. Bir toplumu ayakta tutan şey, paylaşılan hikayelerdir. "Sessizlerin Sesi" olma arzusu içimizdeki toplumsal, vicdani sorumluluk, haksızlıkla mücadele, ötekini anlamak (enpati) yalnızlığı gidermek (okurla olan gönüldaşlık) size yazmaya, paylaşmaya iter.

Yazmak, unutuluşa karşı verilen en büyük savaştır; toplumsal unutkanlığın panzehridir.

Yazmak bir itirazdır, bir ayağa kalkıştır ve her şeyden önce insan kalma çabasıdır. "Yazmak, dünyayı katlanılabilir kılmanın tek yoludur." Belki de insan, dışarıdaki dünyanın gürültüsünü susturup, içindeki o uçsuz bucaksız toplumun sesini dinlemek için kalemi eline alır.

Yazmak, paradoksal bir eylemdir. En derin yalnızlık anlarında başlar; kapılar kapandığında, perdeler çekildiğinde ve dış dünyanın gürültüsü dindiğinde. Çünkü bireysel bir "ben" olarak kalmanın darlığına dayanamaz. Ancak kalem kağıda ya da bilgisayarın klavyesine değdiği an, o ıssız oda bir anda insanlığın tüm zamanlarını barındıran devasa bir meydana dönüşür. İçinde, kendinden önce yaşamışların acıları, kendinden sonra geleceklerin hayalleri ve hiç tanışmadığımız insanların sessiz çığlıkları vardır. Yazmak, bu içsel kalabalığı selamlamak ve kendi

biricik yalnızlığımızı, insanlığın ortak hafızasına bir armağan olarak sunmaktır.

Kişi, masasında yalnız görünür ama zihninde binlerce yıllık bireysel yada toplumsal sorunlar, gelişmeler, kavramlarla birlikte dir. Kısacası yazma eylemi, yalnızca bir kendini anlatma biçimi değil; kendi içimizdeki o sonsuz toplumsallığı, o devasa "biz"i arama yolculuğudur.

Bugünün dünyasını şekillendiren, Batı tarihinin unutulmuş isyan yılı: 1911

19 Ocak 2026

Batı'nın birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önceki yıllarını düşündüğümüzde, zihnimizde genellikle romantik bir tablo canlanır: Paris kafelerinde sanatçıların buluştuğu, yeni yeni teknolojik icatların hayatı kolaylaştırdığı, refah ve barışın hüküm sürdüğü zarif bir çağ. "Belle Époque" (Güzel Dönem) olarak adlandırılan bu tablo, dönemin burjuva seçkinleri için büyük ölçüde doğru olsa da, parıltılı yüzeyin hemen altında kaynayan devasa bir toplumsal volkanı gizler. Bu romantik yanılgıyı paramparça eden yıl ise 1911'dir.

1911, dünyanın dört bir yanında sıradan insanların hayat pahalılığına, adaletsizliğe ve insanlık dışı çalışma koşullarına karşı ayağa kalktığı, küresel bir isyan dalgasına sahne oldu. Liverpool limanlarını susturan grevlerden, Paris pazar yerlerini ateşe veren öfkeli ev kadınlarına; Viyana'nın şık bulvarlarını inleyen kitlesel yürüyüşlerden, New York'un dumanı tüten atölyelerinden yükselen adalet çılgınlıklarına kadar uzanan bu huzursuzluk, "Güzel Dönem" in aslında ne kadar kırılgan temeller üzerine kurulu olduğunu gösteriyordu.

Bugün büyük ölçüde unutulmuş olan bu olaylar, sadece kaotik patlamalar değildi. Aksine, her biri günümüz dünyasını şaşırtıcı ve kalıcı yollarla şekillendiren değişimlerin tohumlarını attı. Bu olayların Birinci Dünya Savaşı'nın gölgesinde kalması, aslında modern sosyal devletin, tüketici haklarının ve iş güvenliğinin temellerinin atıldığı bu kritik anı görmemizi engeller. İşte tarihin bu tek ve çalkantılı yılından çıkarılacak, günümüzü anlamamızı sağlayan en etkili bazı gerçekler.

1911'deki isyanlar, ne İngiltere'ye ne de Fransa'ya özgü yerel sorunlardı. Aksine, tarihçilerin "Büyük Huzursuzluk" (The Great Unrest) olarak adlandırdığı uluslararası bir olguydu. Farklı ülkelerdeki işçiler ve tüketiciler, neredeyse aynı anda, benzer nedenlerle sokağa dökülüyordu. Bu küresel ölçeği anlamak için aynı yıl içinde yaşanan olaylara bakmak yeterlidir:

- İngiltere'de Liverpool Genel Transport Grevi: Liman işçileri, denizciler ve demiryolu çalışanlarının katıldığı bu devasa grev, yaz boyunca Liverpool'un ticaretini tamamen felç etti.

- Fransa'da "Vie Chère" (Hayat Pahalılığı) İsyanları: Başta ülkenin kuzeyinde olmak üzere, ev kadınları fahiş gıda fiyatlarına karşı pazar yerlerini ele geçirerek kendi adaletlerini sağladı.
- Avusturya'da "Teuerungsrevolte" (Pahalılık İsyanı): Viyana'da 100.000'den fazla insan, artan gıda fiyatlarını protesto etmek için sokaklara döküldü ve orduyla karşı karşıya geldi.
- ABD'de Toplumsal Ayaklanma: New York'ta yaşanan trajik Triangle Shirtwaist Fabrikası yangını ve ardından gelen kitlesel işçi hakları protestoları, ülkedeki sosyal gerilimi zirveye taşıdı.

Bu eş zamanlı sosyal patlamalar tesadüf değildi; hepsi sanayileşmiş dünyada sermayenin yoğunlaşmasına, gıda tedarik zincirlerinin kırılganlığına ve emekçilerin siyasetteki temsil eksikliğine verilen ortak bir yanıtı.

İlginç olan devrimin öncüleri sendikacılar değil, ev kadınları oldu.

Fransa'daki "Vie Chère" isyanlarının en şaşırtıcı yönü, hareketin liderliğinin ve motor gücünün organize sendikalar ya da siyasi partiler değil, doğrudan ev kadınları olmasıydı. Bu kadınlar, dağınık ve öfkeli bir kalabalık değildi; aksine, son derece organize ve politik bilinci yüksek bir güçtü. Maubeuge kasabasında, liderleri Mme Lacroix'nın önderliğinde kendilerine "Amazones Maubeugeoises" (Maubeuge Amazonları) adını veren disiplinli bir grup kurmuşlardı.

Yöntemleri ise şöyle sıralayabiliriz

- Pazarlara askeri bir düzenle, altışarlı kollar halinde yürüyorlardı.
- Kırmızı eşarpları bir isyan sembolü olarak kullanıyorlardı.
- Doğrudan belediye başkanlarıyla masaya oturup pazarlık yapıyorlardı.
- Tüccarları, "halk fiyatlandırması" (taxation populaire) olarak bilinen, halkın adil bulduğu fiyatlardan satış yapmaya zorluyorlardı.

Pazarlık ve halk fiyatlandırması gibi geleneksel protesto biçimlerini, kırmızı eşarplar gibi siyasi sembolizm ve askeri düzeni andıran yürüyüşler gibi modern kitle eylemi taktikleriyle birleştiriyorlardı. Somain kasabasındaki bir protestoda attıkları slogan, kararlılıklarını net bir şekilde özetliyordu.

"Ya 30 sou'ya tereyağı ya da devrim!"

Dönemin erkek egemen sendikal yapıları olan CGT (Genel Emek Konfederasyonu) ve Sosyalist Parti (SFIO) gibi örgütler, kadınların bu kendiliğinden gelişen ve son derece etkili eylemleri karşısında tamamen hazırlıksız yakalandılar. Ancak hareketin gücünü gördükten sonra, bu kadın liderliğindeki isyan dalgasına dahil olmaya çalıştılar.

Fransa'da aynı anda iki karşı isyan yaşıyordu: Biri daha ucuz gıda, diğeri daha pahalı şarap için!

1911 yılı, Fransa'da birbiriyle taban tabana zıt ekonomik hedeflere sahip iki büyük isyanın aynı anda yaşandığı inanılmaz bir paradoksa sahne oldu.

-Bir yanda "Vie Chère" İsyancıları vardı: Bunlar, ülkenin sanayileşmiş kuzey bölgelerinde yaşayan ev kadınlarının öncülük ettiği bir tüketici protestosuydu. Kuraklık ve hayvan hastalıkları nedeniyle fırlayan tereyağı, süt ve yumurta gibi temel gıda maddeleri için daha düşük fiyatlar talep ediyorlardı.

-Diğer yanda Champagne İsyancıları vardı: Bunlar ise Champagne bölgesindeki üzüm üreticilerinin (bağcılar) öncülük ettiği bir üretici protestosuydu. Büyük şarap evlerinin, bölge dışından getirdikleri ucuz ve sahte üzümleri "Champagne" olarak satmasına karşı çıkıyor, kendi yüksek değerli ürünlerinin korunmasını talep ediyorlardı. "Kahrolsun sahtekarlar!" (A bas les fraudeurs!) sloganıyla ayaklanan bağcılar, bölgeye sokulan ithal üzümleri kamyonlardan alıp Marne nehrine döküyorlardı.

Bu iki hareket, her ikisi de kendi "ahlaki ekonomi" anlayışları için savaşıyordu. Bu anlayışa göre, ister yoksulun hayatta kalma hakkı ister üreticinin emeğinin karşılığı olsun, toplumsal adalet, serbest piyasanın soyut kurallarından daha öncelikliydi.

Devletin yanıtı acımasızdı: Nehirlerde savaş gemileri, sokaklarda on binlerce asker

"Güzel Dönem"in vals müziklerini, sokaklardaki asker postallarının ve isyancıların üzerine sıkılan mermilerin sesi bastırdı. Hem İngiltere hem de Fransa, hayat pahalılığı ve işçi hakları talep eden

bu halk hareketlerini bastırmak için askeri güce başvurmaktan çekinmedi.

-Liverpool'daki İngiliz Müdahalesi: Dönemin İçişleri Bakanı Winston Churchill, grevleri bastırmak için şehre 3.500 asker gönderdi. Bununla da yetinmeyip, bir savaş gemisi olan HMS Antrim'i Mersey nehrine demirleyerek gözdağı verdi. Askerlerin kalabalığın üzerine ateş açması sonucu John Sutcliffe ve Michael Prendergast adlı iki işçi hayatını kaybetti. Daha sonra yapılan soruşturmada bu ölümler "haklı meşru müdafaa" olarak kayıtlara geçti.

-Fransa'daki Askeri Baskı: Fransız hükümeti, kuzeydeki gıda isyanlarını bastırmak için Maubeuge bölgesine 9.000 asker sevk etti. Champagne bölgesindeki bağcı isyanlarına karşı ise akıl almaz bir güçle karşılık vererek bölgeye tam 40.000 asker yığı. Billy-Montigny'deki çatışmalarda Dieudonné Humbert adlı bir protestocu hayatını kaybetti.

Bu rakamlar, "Belle Époque" seçkinlerinin, adil fiyat ve insanca yaşam talep eden sıradan insanlara karşı ordularını kullanmaktan ne kadar az imtina ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu kaotik isyanlar, bugünün dünyasını şekillendiren kurumları doğurdu

Bu kaos, şiddet ve düzensizlikten, şaşırtıcı bir şekilde, günümüz dünyasının en kalıcı düzen ve koruma sistemlerinden bazıları doğdu. Tüm şiddete rağmen, 1911'in unutulmuş isyanları,

günümüzde hala varlığını sürdüren somut, kalıcı ve genellikle olumlu miraslar bıraktı.

-Coğrafi İşaretlemenin Doğuşu: Champagne İsyanları, Fransız hükümetini ürünlerin kökenini ve kalitesini korumak için harekete geçmeye zorladı. Bu çabalar, 1927'de, bugün tüm dünyada bir model olarak kullanılan Appellation d'Origine Contrôlée (AOC) sisteminin (Menşe ve Kalite Kontrolü) temelini attı.

-Modern İş Güvenliği Yasaları: New York'ta 146 işçinin feci şekilde can verdiği Triangle Shirtwaist Fabrikası yangını sonrasında patlak veren protestolar, ABD'de çalışma koşullarını ve yangın güvenliği standartlarını kökten değiştiren kapsamlı yeni yasaların çıkarılmasına yol açtı.

-Tüketici Kooperatifçiliğinin Güçlenmesi: "Vie Chère" isyanları, Fransız sosyalist ve sendikalist hareketlerini tüketici haklarını ciddiye almaya mecbur bıraktı. Bu süreç, 1912'de imzalanan ve ülkedeki dağınık tüketici kooperatiflerini tek bir çatı altında birleştirerek güçlendiren "Pacte d'unité" (Birlik Paktı) ile sonuçlandı.

1911, sadece yaklaşan dünya savaşının bir provasası değil, kendi başına belirleyici bir yıldır. Dünyanın dört bir yanındaki sıradan insanların yerleşik düzene meydan okuduğu ve bu mücadeleleri sayesinde tüketici hakları, iş yeri güvenliği ve üretici koruması gibi alanlarda bugün dahi hayatımızı etkileyen kalıcı değişimler yarattığı bir anı temsil eder.

Bu unutulmuş yıl, tarihin sadece büyük liderler veya büyük savaşlar tarafından değil, aynı zamanda pazardaki bir ev kadınının,

limandaki bir işçinin veya tarlasındaki bir çiftçinin cesaretiyle de şekillendiğini bize hatırlatır.

Gördüğümüze inanmayı bıraktık mı?

17 Mart 2026

Görmeden inanmam döneminden, görsende emin olma dönemine geçti insanlık... Geleneksel olarak "görmek inanmaktır" ilkesi, toplumsal sözleşmemizin ve ortak gerçekliğimizin sarsılmaz temel taşıydı. Ama bugün, hakikatin buharlaştığı sisli bir atmosferin içinden geçiyoruz. 'Derin sahte (deepfake)' teknolojisinin yarattığı bu bilgi ile ilgili sis. Yalnızca neyin sahte olduğunu anlamamızı zorlaştırmakla kalmıyor, neyin gerçek olduğuna dair inancımızı da kökünden sarsıyor.

2024 seçimleri öncesinde dolaşıma giren, üzerinde oynanmış ses kayıtlarından, İsrail - Hamas savaşı sırasında sahadan gelen dehşet verici görüntülerin "yapay zekâ kurgusu" denilerek bir kenara

itilmesine kadar her olay, gerçekliğin artık kuşatma altında olduğunu kanıtlıyor. Yapay zekâ, basit bir teknik araç olmanın ötesine geçerek; gerçeği üreten, onu bozan ve sonunda "gerçekliğin kendisini" kuşuklu kılan varlıksal (ontolojik) bir olguya dönüşmüştür.

Yalancının kârı (Liar's Dividend): Hakikati inkâr etmenin yeni yolu

Hukuk profesörleri Bobby Chesney ve Danielle Citron tarafından kavramsallaştırılan "Yalancının Kârı" (Liar's Dividend), sanal bilgi çarpıtmanın (dijital dezenformasyon) en sinsi yan etkisidir. Burada karşımıza çıkan asıl tehlike teknolojinin kendisi değil, halkın bu teknoloji hakkındaki farkındalığının paradoksal bir silaha dönüşmesidir. Toplum 'derin sahte' konusunda eğitildikçe, yalancılar için yeni bir "inkâr alanı" açılıyor.

Bu, farkındalığın paradoksudur: Bir içeriğin sahte olabileceğini bilgisi, dürüst olmayan kişilere, kendi çıkarları için gerçek kanıtları "bu yapay zekâ yapımı" diyerek reddetme fırsatı veriyor.

Kuşkuculuğun silahlaştırılma yöntemi yalnızca siyasi arenalarda değil, adaletin terazisinde de yankı buluyor. Donald Trump'ın 2016'daki Access Hollywood kasetinin otantik olmadığını yıllar sonra ima etmesi veya Elon Musk'ın avukatlarının, Musk'ın otopilot güvenliği hakkındaki geçmiş beyanlarının "derin sahte olabileceği" iddiasıyla mahkemede kullanılmamasını talep etmesi bu yapının ilk adımları.

Daha da çarpıcı olanı, ABD de Ocak 6 Kongre baskınlarına katılan Guy Reffitt vakasında görüldüğü üzere, avukatların somut video kanıtlarını doğrudan "derin sahte savunması" ile geçersiz kılmaya çalışmasıdır. Gerçeklik artık sadece kanıtlanması gereken bir olgu değil, üzerine "yapaylık" etiketi yapıştırılarak kolayca değersizleştirilebilen bir olgu oldu.

"İnsanlar derin sahte'lerin giderek daha gerçekçi hale geldiğini öğrendiklerinde, gerçek içeriğin yapay zeka tarafından oluşturulduğuna dair asılsız iddialar da daha ikna edici hale geliyor."

Yapay Medya: Sanal Klonlar ve Görünmez Ekonomi

Yapay medya, yapay zekâ ve makine öğrenimi (machine learning) aracılığıyla üretilen içeriklerin oluşturduğu devasa ve görünmez bir ekonomi var.

Bu teknoloji sadece bir aldatmaca aracı değil, aynı zamanda Hollywood'un yüksek bütçeli özel etki odalarından sıradan bir kullanıcının cebine kadar inen, maliyetleri hayal edilemeyecek şekilde düşüren bir endüstriyel devrim.

Klonlanmış varlıklar ve sosyal dokudaki çatlaklar ile, yapay medya sayesinde bir kişinin ses dalgalarını kopyalamak veya mimiklerini bir başkasının vücuduna kusursuzca yerleştirmek artık dakikalar alıyor. 1.8 milyon takipçili sanal influencer Lil Miquela'nın lüks

markalarla çalışması veya Eugenia Kuyda'nın kaybettiği arkadaşının mesajlarıyla eğittiği ve bugün herkesin erişimine açık olan Replika adlı sohbet botu, sanal varoluşun sınırlarını zorluyor. Bu teknoloji, reklam filmlerinde gerçek oyuncular yerine sanal klonlar kullanarak zamandan ve paradan tasarruf sağlarken, aynı zamanda insan olmanın "biricikliğini" görünmez bir ekonomik veriye indiriyor.

Sanatın ruhu algoritmalarla taklit edilebilir mi?

Yapay zekâ; AARON, DeepDream veya Üretken Düşman Ağları (GAN) gibi modüllerle estetik üretimler yaparken, klasik estetik teorileri üzerinden derin bir varlıksal kriz yaratır. Yapay zekanın "yaratıcılığı", bilinçli bir iradeden ziyade devasa veri setlerinin istatistiksel bir düzenlenmesidir.

Aslında olay felsefi bir hesaplaşma mı? Bilinç mi, hesaplama mı?

Platon'a göre sanat, ideaların bir kopyası olan duyuşal dünyanın taklididir (gölgenin gölgesi). Yapay zekâ ise doğrudan doğadan bir sezgiyle değil, insanların halihazırda ürettiği temsillerden (veri setleri) beslendiği için hakikatten dört kez uzaklaşmış durumdadır. O, "gölgenin gölgesinin gölgesidir."

Walter Benjamin, bir sanat eserinin "şimdi ve burada" olma özelliğini, yani özgün varoluşunu "aura" olarak tanımlar. Yapay

zekâ çıktıları, mekanik ve algoritmik birer operasyon oldukları için bu biricik ruhu taşıyamazlar.

Benedetto Croce için sanat, "içsel bir deneyim" ve sezgidir. Makineler, dışsal bir form üretebilseler de bu formun arkasındaki tinsel derinlikten ve Schiller'in bahsettiği özgürleştirici "oyun içtepisi"nden yoksundur.

Bence de sanat üreten ile tüketenin fantastik iletişimidir. Bu iletişimde, üreten yani sanatçı, yaşamı boyunca biriktirdiği yaşanmışlığı herhangi bir sanat yolu ile tüketiciye yani sanatsevere ulaştırır, her ikisinin birikimleri aynı titreşimde buluşur. Yapay zeka tüm insanlığın yaşanmışlığına ulaşabilse bile üreteceği sanat eseri teknik ve esnetik olarak mükemmel olsa da sanat eseri midir?

Günümüzün en büyük sorunu olan gerçeği kanıtlamak yalanı bulmaktan daha zor.

Derin sahte saptama araçları ile üretim teknolojileri arasındaki kedi-fare oyunu, saptama yöntemlerinin her zaman bir adım geride kalmasına mahkûm. Bu çıkmazı aşmanın yolu, sahteyi aramaktan vazgeçip gerçek olanı kaynağından kanıtlama yoluna geçmek. Bu amaçla geliştirilen çeşitli yöntemler var:

- C2PA (Coalition for Content Provenance and Authenticity - İçerik Güvenirliği ve Özgünlüğü Koalisyonu): Ürünün sanal imzası

günümüzde bir içeriğin gerçek olduğunu kanıtlamak, sahteliğini ifşa etmekten daha öncelikli bir güvenlik meselesi.

- Adobe, Microsoft, Associated Press (AP), BBC, New York Times ve Wall Street Journal gibi medya devlerinin yanı sıra; Nikon, Leica ve Canon gibi donanım üreticilerinin desteklediği C2PA standartları, bu mücadelenin merkezinde.

Bu sistemler, medyanın metadata kısmına kurcalanamaz dijital imzalar ekleyerek bir "güven zinciri" kurar. Teknik olarak, bir görüntünün "ışıkla yakalanıp yakalanmadığını" yoksa bir ekran kaydı mı olduğunu ayırt eden bu yöntem, dijital bir mühür işlevi görerek içeriğin nerede ve ne zaman üretildiğini belgeler.

Avrupa Birliği'nin Hamlesi: Şeffaflığın Yeni Sınırları

Avrupa Birliği, yapay zekânın yarattığı yanlış bilgilendirme tehlikesine karşı Ağustos 2026'da tam olarak yürürlüğe girecek olan "Yapay Zekâ Yasası" (AI Act) ile yanıt veriyor. Bu yasa, teknolojiyi geliştirenler ile onu kullananlar arasında açık bir sorumluluk dağılımı yapıyor.

- Sağlayıcılar (Providers) vs. Dağıtıcılar (Deployers): OpenAI veya Microsoft gibi "sağlayıcılar", içeriklerin makine tarafından okunabilir şekilde etiketlenmesini sağlamakla yükümlüdür. İş dünyası veya profesyonel kullanıcılar gibi "dağıtıcılar" ise, gerçekçi

bir sentetik içeriği paylaştıklarında kullanıcıyı açıkça bilgilendirmek zorundadır.

- Kademeli Şeffaflık: Şeffaflık kuralları içeriğin niteliğine göre esner. Sanatsal, hicivsel veya kurgusal eserlerde (satire) izleyiciyi rahatsız etmeyecek en aza indirgenmiş uyarılar yeterliyken; kamu yararını ilgilendiren haberlerde veya siyasi içeriklerde sesli feragatlar (disclaimers) ve kalıcı filigranlar (watermark) zorunludur.

- Yasadışı vs. Sentetik: Yasa, ifade özgürlüğü altındaki "yasal ama yapay" içerikler ile (rızasız pornografi veya finansal dolandırıcılık gibi) yasadışı içerikler arasında keskin bir ayırım yaparak, yasadışı olanın etiketlenmesini değil, doğrudan kaldırılmasını talep eder.

Sonuç: Dilbilimsel (Epistemik) Bir Savunma Hattı Kurmak

Yapay zekâ ve sentetik medya, demokrasinin can damarı olan "gerçeğe dayalı ortak müzakere" zeminini altımızdan kaydırıyor. Yalancının Karı dinamiği, sadece yalanı yüceltmekle kalmıyor; hakikati de savunmasız ve itibar suikastına açık hale getiriyor.

Bu sanal yanılsama çağında hayatta kalmak, edilgen bir kuşkuculuğun ötesine geçmeyi gerektirir. Gereksinimimiz olan şey, etkin bir gerçeklik okuryazarlığı ve her veriyi güvenilir kaynaklarla karşılaştıran "yanal okuma" becerisidir.

Teknoloji devlerinin köken standartları ve hukuki düzenlemeler birer kalkandır; ancak asıl savunma hattı bizim zihnimizdedir.

Kapanış Sorusu: Eğer her şeyin sahte olabileceği bir dünyada yaşıyorsak, paylaştığımız ortak bir gerçeklik olmadan toplumsal güveni yeniden nasıl inşa edebiliriz?

Amerikan egemenliğinin ahlaki çöküşü: Yeni Bir Barbarlık Çağı

7 Nisan 2026

Amerika Birleşik Devletleri'nin güncel siyasal yönelimi, artık kendine özgü liderlerin kişisel hırslarıyla açıklanamayacak kadar derin bir dönüşümün ürünüdür. Trump ve çevresindeki siyasetçiler yalnızca bireysel figürler değildir; onlar, uzun süredir mayalanan bir toplumsal çürümenin dışavurumudur. Bugün ABD'nin en tepesinde görülen saldırganlık, pervasızlık ve hukuksuzluk, bir kişinin karakterinden çok, onu iktidara taşıyan sınıfın tarihsel çıkarlarını yansıtmaktadır.

Yeni Bir Eşik: Açık Barbarlığın Normalleşmesi

ABD başkanlarının geçmişte işlediği suçlar gizli kapaklı yürütülür, ortaya çıktığında "talihsiz sapmalar" olarak sunulurdu. Devlet, en azından biçimsel olarak hukuka ve demokrasiye bağlı görünme

ihtiyacı hissedirdi. Bugün bu dönem kapanmıştır. Trump yönetimi, emperyalist şiddeti artık saklamaya gerek duymayan bir açıklıkla ifade etmektedir.

Bir ülkenin altyapısını yok etmekle övünmek, bir halkı “Taş Devri’ne döndürmekle” tehdit etmek, liderlerin öldürülmesini bir mafya babasının rahatlığıyla anlatmak... Bunlar yalnızca bir bireyin patolojisi değildir. Bunlar, suça alışmış ve bundan utanmayı bırakmış bir egemen sınıfın ruh halidir.

1991’den Bugüne: Sınırların Kaldırıldığı Bir Dünya

Sovyetler Birliği’nin çözülmesi, ABD’nin küresel siyasetteki tüm kısıtlamalarını ortadan kaldırdı.

1991 Irak işgali,

1999 Yugoslavya bombardımanı,

2001 Afganistan ve

2003 Irak savaşları, CIA’nın işkence ağları,

Libya’nın parçalanması...

Tüm bu süreçler, Washington’ın şiddeti bir yönetim tekniği olarak benimsediği bir dönemin kilometre taşlarıdır.

Bugün Gazze’de ve İran’da görülen yıkım, bu uzun çizginin mantıksal sonucudur. Gazze’de soykırımın uluslararası sistem tarafından fiilen kabul edilmesi, yeni bir norm yaratmıştır. Bu

norm, artık 90 milyondan fazla nüfusa sahip bir ülkeye uygulanmaktadır.

İran'a Yönelik Saldırı: Diplomasiye Karşı Kasıtlı Bir Hakaret

28 Şubat 2026'da ABD ve İsrail'in İran'a 12 saat içinde gerçekleştirdiği yaklaşık 900 hava saldırısı, yalnızca askeri bir operasyon değil, diplomasi kavramına yönelik bilinçli bir saldırıdır. İran'ın siyasi ve askeri liderliğinin hedef alınması, ülkenin altyapısının sistematik biçimde yok edilmesi, hastanelerin, okulların, kültürel alanların ve hatta nükleer tesislerin vurulması, modern savaş hukukunun tüm ilkelerinin açıkça reddedildiğini göstermektedir.

Minab'daki kız ilkokulunun vurulması ve yüzlerce çocuğun ölümü karşısında sergilenen kayıtsızlık, bu yeni barbarlığın en çıplak ifadesidir.

Ahlakın Sınıfsal Doğası: Seçici Öfke, Seçici Sessizlik

On yıllardır akademik çevreler ve liberal yorumcular, devrimci şiddeti ahlaki bir sapma olarak sunmak için büyük çaba harcadı. Troçki'ye, Bolşeviklere ve 1917 Devrimi'ne yönelik bitmeyen ahlaki saldırılar bunun örneğidir. Ancak aynı çevreler, emperyalizmin gerçek vahşetiyle karşılaştıklarında sessizleşmektedir.

Bir halk bombalar altında yok edilirken, çocuklar enkaz altında kalırken, işkence sistematik hale gelirken, polis yoksulları sokak ortasında öldürürken bu çevrelerin ahlaki coşkusu buharlaşmaktadır. Bu seçicilik, ahlakın sınıfsal karakterini tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

Kapitalist Ahlakın Yeni Formülü

Aydınlanma çağının burjuva ahlakı, insanı amaç olarak gören evrensel ilkelerden söz ederdi. Bugün kapitalist egemen sınıfın gerçek ilkesi çok daha yalındır:

“Halklar, toplumlar ve hatta uygarlık, egemenlerin gücünün kullanımında harcanabilir varlıklardır.”

Bu, finansal yağma ve toplumsal yıkım üzerine kurulu bir düzenin ahlakıdır. Bu ahlak, yalnızca dışarıda değil içeride de hüküm sürmektedir: polis şiddeti, yoksulların kriminalize edilmesi, işçi sınıfı mahallelerinin militarize edilmesi, devletin hukuksuzluğa yönelmesi aynı kaynaktan beslenmektedir.

Oligarşinin Çöküşü ve Toplumsal Karşıtlık

ABD’de servetin aşırı yoğunlaşması, siyasal gücün de aynı ellerde toplanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Mahkemeler, medya, üniversiteler, istihbarat aygıtı ve siyasi partiler, bir avuç mali

aristokratın çıkarlarını koruyan mekanizmalara dönüşmüştür. Böyle bir toplumun suçlular tarafından yönetildiğini söylemek abartı değil, gerçekliğin tanımıdır.

Ancak bu çürüme süreci kendi karşısını da yaratmaktadır. ABD halkının kolektif bilincinde hâlâ Jefferson'ın, Lincoln'ın, İç Savaş'ın ve eşitlik idealinin izleri vardır. İşçiler ve gençler arasında adalet duygusu, zorbalığa karşı tiksinti ve gerçeğe duyulan ihtiyaç derin köklere sahiptir. Bu duygular, sınıf mücadelesinin yükselişiyle birlikte yeniden canlanmaktadır.

Yeni Bir Ahlak, Yeni Bir Mücadele

İran halkı ahlaksız emperyalizme boyun eğmeyecektir. Ancak bu direnişin gerçek gücü, uluslararası işçi sınıfının dayanışmasından gelecektir. Dehşete kapılmak yeterli değildir; dehşet örgütlü bir karşılıkla birleşmediğinde umutsuzluğa dönüşür.

Bugün ihtiyaç duyulan şey, enternasyonalist bir sosyalist programla yönlendirilen, dayanışma ve insanlık değerleri üzerine kurulu yeni bir devrimci ahlaktır. Bu ahlak, insanların kâr uğruna harcanabilir nesnelere indirgenmesini reddeder; zorbalığa karşı uzlaşmaz bir duruşu savunur; uygarlığın en yüce ideallerini sahiplenir.

Gerçek ahlaksızlık, devrimci sosyalistlere yada sosyal demokratlara değil; soykırım yapan, bunu finanse eden ve

meşrulaştıran egemen sınıflara aittir. Bu suçluluğa karşı durabilecek tek güç, uluslararası emekçilerin birliğidir. Onun mücadelesi yalnızca siyasi bir zorunluluk değil, insanlığın geleceğinin koşuludur.

FERRUH DİNÇKAL

Doğrularım 3

Düşünmekten uykuyamayanlar
ve uyumaktan düşünmeyenler

ekitap.ayorum.com